

Catechismus van Geneve

JOHANNES CALVINUS AAN DE TROUWE DIENAREN VAN CHRISTUS, DIE IN OOSTFRIESLAND DE ZUIVERE LEER VAN HET EVANGELIE VERKONDIGEN.

Voorwoord : Daar het ons voegt er op alle manier naar te streven, dat onder ons die eenheid van geloof, die door Paulus zozeer wordt aanbevolen, moge uitblinken, moest voorzeker tot dit doel allermeeft de plechtige belijdenis van het geloof, die aan de gemeenschappelijke Doop verbonden is, gericht worden. Daarom zou het te wenschen zijn, dat er hier niet slechts een voortdurende overeenstemming onder allen zou bestaan in de leer der zaligheid, maar dat er ook één vorm van Catechismus voor alle kerken was. Maar omdat het om vele oorzaken nauwelijks ooit zal kunnen worden verkregen, dat niet iedere kerk haar eigene heeft, moet men niet al te heftig strijden; als er slechts zulk een verscheidenheid in de leerwijze is, waarbij wij allen tot de éne Christus gericht worden, door Wiens waarheid onder elkander verbonden, wij zó tot één lichaam en één geest samengroeien, dat wij tezamen uit één mond prediken, alles wat tot de hoofdzaak van het geloof behoort. Catecheten die naar dit doel niet streven, voeren, behalve dat zij de kerk grote schade doen door stof tot tweespalt in de religie te zaaien, ook een ongodvruchtige ontwijding van de Doop in. Want wat is nog het nut van de Doop, als dit fundament niet blijft, dat wij allen samenstemmen in één geloof? Des te nauwgezetter moeten degenen die Catechismussen in het licht geven, er zich voor wachten, dat zij niet door iets vermetel naar voren te brengen, niet slechts voor het tegenwoordige, maar ook voor het nageslacht, niet alleen grote schade doen aan de godsvrucht, maar ook een dodelijke wonde aan de kerk toebrengen. Ik heb dit daarom vooraf willen zeggen, opdat het voor de lezers zou vaststaan, dat dit ook op mij, en dat niet in de laatste plaats, gelijk billijk was, van toepassing was. Dat ik in die Catechismus van mij niets zou overleveren, dat niet in overeenstemming was met de onder alle godvruchtigen aangenomen leer. En dat met name dit, wat ik verzeker, niet onwaar is, zullen diegenen duidelijk zien, die bij het lezen met onbevangenheid en een gezond oordeel te werk gaan. Ik vertrouw, dat ik bereikt heb, dat mijn werk, ook al bevredigt het niet geheel, toch alle goeden aangenaam is, omdat het door hen nuttig geacht wordt. Wat betreft dat ik het in het Latijn gedaan heb, als mijn beleid daarin misschien door sommigen niet goedgekeurd wordt, ik heb er toch veel redenen voor. Maar het is niet nodig die alle te vermelden. Ik kies er echter enige uit die mij voldoende schijnen om berisping te vermijden. Allereerst acht ik dat het in deze zo verwarde en verstrooide toestand van de Christenheid nuttig is, dat er publieke getuigenissen bestaan, waardoor kerken, die anders door een grote afstand uiteenliggende een overeenstemmende leer in Christus hebben, elkander wederkerig erkennen. Want behalve dat dit tot wederzijdse bevestiging niet weinig bijdraagt, wat is er zozeer te wenschen,

dan dat zij, elkander wederzijds geluk wensende, de een de ander met godvruchtig verlangen den Heere aanbevelen? Tot dit doel plachten de Opziemers oudtijds synodale brieven over de zee te zenden, toen er nog eenstemmigheid in het geloof onder allen bestond en heerste, waardoor zij als door kentekenen de heilige gemeenschap onder de kerken bekrachtigden. Hoeveel te meer is het nu, bij deze enorme uitgebreidheid van de Christelijke wereld, noodzakelijk dat de weinige kerken die God recht aanroepen, en die verspreid zijn en van alle zijden omgeven door de profane synagogen van de Antichrist, dit symbool van heilige verbondenheid beurtelings geven en ontvangen, waardoor zij tot die verbinding, die ik genoemd heb, aangespoord worden? Wanneer dit in het heden zo zeer noodzakelijk is, wat zullen wij dan van de toekomst denken? Daarover ben ik zó bezorgd, dat ik er nauwelijks aan durf denken. Want als God niet wonderlijk uit de hemel te hulp komt, komt het mij voor dat ik de wereld een uiterste barbaarsheid boven het hoofd zie hangen. En och, dat onze kinderen niet korte tijd na dezen denken, dat dit eerder een ware voorzegging, dan een gissing is geweest. Des te meer moeten wij moeite doen, dat wij de overblijfselen der kerk, hoe ze dan ook zijn, die er na onze dood zullen overblijven, of ook zullen opkomen, door onze geschriften saam vergaderen. Weliswaar tonen ook andere soorten van geschriften, wat ons gevoelen geweest is over alles in de religie; maar door geen uitnemender document zal de eendracht in de leer die onze kerken onderling gehad hebben kunnen worden gezien, dan uit de Catechismussen. Want hieruit zal niet alleen blijken wat de een of ander eenmaal geleerd heeft, maar met welke beginselen onder ons zowel geleerden als ongeleerden van kindsbeen af voortdurend onderwezen zijn, opdat alle gelovigen dit als een plechtig symbool van Christelijke gemeenschap zouden hebben. En dit is voor mij wel de voornaamste reden geweest om deze Catechismus uit te geven. Van niet weinig gewicht is echter ook deze andere, dat ik hoorde dat hij door zeer velen begeerd werd, omdat zij verwachtten dat hij het lezen zeer waard zou zijn. Of dit welbedacht is of onjuist, staat niet aan mij om uit te spreken, maar het was billijk, aan hun wens gehoor te geven. Ja zelfs was de noodzakelijkheid mij vrijwel opgelegd, opdat men niet ongestraft zou kunnen weigeren. Want daar zeven jaar geleden door mij een korte hoofdsom van de religie was uitgegeven onder de naam van Catechismus, vreesde ik, dat, als ik het niet voorkwam door déze in het midden te brengen, die andere, wat ik niet wilde, weer gedrukt zou worden. Als ik dus een maatregel wilde voor het algemeen welzijn, dan moest ik zorgen dat deze, waaraan ik de voorkeur gaf, de plaats bezette. Bovendien acht ik het een uitnemende zaak, dat metterdaad voor de wereld bekend werd, dat wij die ons best doen voor het herstel van de kerk, ons overal trouw inspannen voor deze zaak, dat tenminste het gebruik van de Catechismus, dat vóór dezen enige eeuwen onder het pausdom teniet gegaan is, nu als 't ware door het recht van terugkeer hersteld wordt. Want deze heilige instelling kan vanwege zijn nuttigheid niet genoeg aanbevolen worden, en de papisten kan dat zo schandelijke bederf niet genoeg verweten worden, dat zij het, door het te veranderen in kinderachtige dwaasheden, niet slechts uit het midden weggenomen hebben, maar het ook schandelijk misbruikt tot een voorwendsel voor onzuivere en onvruchtbare bijgelovigheid. Want die overspelige confirmatie die zij in de plaats daarvan hebben gesteld, versieren zij als een hoer met een grote pronk van ceremoniën en veel weelderige opschik bovenmate, ja zelfs terwijl zij willen sieren, sieren zij het op met vloekwaardige lasteringen, als zij pochen dat het een sacrament is, waardiger dan de Doop, en zij noemen het halve Christenen, al diegenen die met hun stinkende olie niet besmeerd zijn. Intussen houdt echter geheel hun handeling niets in dan toneelspelersgebaren, of liever een loos apenspel, zonder enige kunst van nabootsing. Maar U, mijn zeer geliefde broeders in den Heere, aan wie ik het boek opdraag, heb ik daarom uitgekozen, omdat behalve dat enigen uit uw Gemeente mij kenbaar gemaakt hadden dat ik bij U geliefd ben, en dat ook velen van de

uwen zich tot mijn geschriften aangetrokken gevoelen, dit ook uitdrukkelijk per brief van mij verzocht hebben, dat ik dit werk te hunnen gunste zou doen. Overigens zou alleen dit al een voldoende rechtvaardige reden zijn, dat ik een tijd geleden uit het verhaal van godvruchtige en ernstige mannen dingen van U gehoord heb, die mijn hart geheel aan U zouden verbinden. Nu echter verzoek ik U toch, hetgeen gij dadelijk zult doen, naar ik vertrouw, dat gij voor dit getuigenis van mijn goedwilligheid jegens U, goede zorg wilt dragen. Vaarwel. De Heere vermeerder U dagelijks in toenemende mate de geest van wijsheid, van voorzichtigheid, van ijver en van kracht, tot opbouw van Zijn kerk.

Genève, 4 december 1545.

Over het geloof

Vr. 1 Wat is het voornaamste doel van het mensenleven?

Antw : Dat zij God kennen, door Wie de mensen geschapen zijn.

Vr. 2 Welke reden hebt gij om dat te zeggen?

Antw : Omdat Hij ons geschapen en in deze wereld gezet heeft om in ons verheerlijkt te worden. En het is zeker recht en billijk, dat ons leven, waarvan Hij de oorsprong is, tot Zijn verheerlijking gewijd wordt.

Vr. 3 En wat is het hoogste goed van de mens?

Antw : Juist datzelfde.

Vr. 4 Waarom houdt ge dat voor het hoogste goed?

Antw : Omdat, wanneer dat weggenomen wordt, onze toestand ongelukkiger is dan van de domste schepselen.

Vr. 5 Daaruit zien wij dus duidelijk genoeg, dat er een mens niets ongelukkigers overkomen kan, dan niet voor God te leven.

Antw : Zó ligt de zaak.

Over het kennen van God

Vr. 6 Wat is verder de ware en rechte kennis van God?

Antw : Waar Hij zó gekend wordt, dat Hem de eer wordt toegebracht die de Zijne is en Hem toekomt.

Vr. 7 Wat is echter de wijze om Hem recht te eren?

Antw : Wanneer op Hem al ons vertrouwen gesteld wordt; als wij ons beijveren Hem met heel het leven te eren, door Zijn wil te gehoorzamen; als wij Hem aanroepen zo dikwijls enige nood ons dringt, ons heil bij Hem zoekende, en alle goed dat men begeren kan; ten slotte als wij met hart en mond Hem erkennen als de enige Gever van alle goed.

Vr. 8 *Maar wat is, om dit ordelijk te bespreken en breder uit te leggen, in deze uwe indeling het eerste hoofdstuk?*

Antw : Dat wij geheel ons vertrouwen op God stellen.

Vr. 9 *Op welke wijze geschiedt dat?*

Antw : Wanneer wij Hem kennen als de Almachtige en de volkomen Goede.

Vr. 10 *Is dat dan genoeg?*

Antw : In het geheel niet.

Vr. 11 *Waarom niet?*

Antw : Omdat wij onwaardig zijn dat Hij Zijn macht gebruikt om ons te helpen, en tot ons heil te tonen hoe goed Hij is.

Vr. 12 *Wat is dus bovendien nodig?*

Antw : Dat ieder van ons van heler harte vaststelt, dat hij door Hem bemind wordt, en dat hij wil dat Hij hem tot een Vader is en een Gever van de zaligheid.

Vr. 13 *Waaruit echter zal dat voor ons vaststaan?*

Antw : Uit Zijn Woord natuurlijk, waar Hij ons Zijn barmhartigheid in Christus uitlegt, en getuigt van Zijn liefde jegens ons. Het fundament dus en het begin van het stellen van het vertrouwen op God, is, Hem in Christus te kennen? Zeer zeker.

Vr. 14 *Het fundament dus en het begin van het stellen van het vertrouwen op God, is, Hem in Christus te kennen?*

Antw : Zeer zeker.

De hoofdsom van onze Godskennis

Vr. 15 *Nu wil ik wel in het kort van u horen wat de hoofdsom van deze kennis is.*

Antw : Die is vervat in de belijdenis van het geloof, of liever in het belijdenisformulier, dat alle Christenen onderling gemeen hebben. Men noemt die gewoonlijk de Apostolische Geloofsbelijdenis, die van het begin der Kerk af altijd onder alle godvruchtigen is aangenomen, en die of uit de mond van de Apostelen is ontvangen, of uit hun geschriften samengelezen.

Vr. 16 *Zeg die eens op.*

Antw : Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde; en in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onzen Heere, Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter hel, op de derde dag wederopgestaan uit de doden, opgevaren ten hemel, zittende aan de rechterhand van God de almachtige Vader, vanwaar Hij zal komen om te oordelen de levenden en de doden. Ik geloof in de Heilige Geest, een heilige, algemene Kerk, de gemeenschap der heiligen, vergeving der zonden, opstanding van het vlees, eeuwig leven. Amen.

Vr. 17 *In hoeveel delen zullen wij deze belijdenis verdelen, om alles dieper te verstaan?*

Antw : In vier hoofdstukken.

Vr. 18 *Noem ze mij eens op.*

1. Het eerste zal God de Vader betreffen.
2. Het tweede zal zijn van Zijn Zoon Jezus Christus, dat ook de gehele hoofdsom bevat van de verlossing van de mens.
3. Het derde zal zijn van de Heilige Geest.
4. Het vierde van de Kerk en de goddelijke weldaden daarin gegeven.

Vr. 19 *Daar er slechts één God is, waarom vermeldt ge hier drie, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest?*

Antw : Omdat wij in het ene wezen Gods de Vader moeten beschouwen als het begin en de oorsprong, en de eerste oorzaak van alle dingen; vervolgens de Zoon, die Zijn eeuwige Wijsheid is; tenslotte de Heilige Geest, als Zijn kracht, die wel over alles uitgebreid is, doch voortdurend in Hem verblijft.

Vr. 20 *Geeft ge daarmede te kennen, dat het niet ongerijmd is, wanneer wij in de éne Godheid deze drie Personen stellen, en dat God daarom niet gedeeld wordt?*

Antw : Zó is het.

Van God de Vader

Vr. 21 *Zeg nu het eerste deel op.*

Antw : Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde.

Vr. 22 *Waarom noemt ge de Vader?*

Antw : Allereerst wel met het oog op Christus, Die zowel Zijn Wijsheid is, van Hem geboren voor alle tijden, alsook gezonden in deze wereld, verklaard is Zijn Zoon te zijn. Hieruit toch leiden wij af, dat daar God de Vader van Jezus Christus is, Hij ons ook tot een Vader is.

Vr. 23 *In welken zin kent gij Hem de naam Almachtige toe?*

Antw : Niet op deze wijze, dat Hij een macht heeft, die Hij niet gebruikt; maar dat Hij alles onder Zijn macht en in Zijn Hand heeft; dat Hij door Zijn voorzien de wereld bestuurt, door Zijn wil alles tot stand brengt, en alle schepselen naar het Hem goeddunkt, regeert.

Vr. 24 *Gij verzint dus niet een sluimerende kracht van God, maar acht dat het zulk een is, die de Hand altijd tot het werk bewogen heeft, zodat er niets dan door Hem, en Zijn besluit geschiedt.*

Antw : Zó is het.

Vr. 25 *Waarom voegt gij daarbij: Schepper van hemel en aarde ? (Rom. 1 : 20)*

Antw : Omdat Hij doorwerken Zich aan ons geopenbaard heeft; Hij moet daarin ook door ons gezocht worden. Want onze geest kan Zijn wezen niet vatten. De wereld zelf is dus als een soort spiegel, waarin wij Hem kunnen zien, voor zover het ons dienstig is Hem te kennen.

Vr. 26 *Verstaat gij onder hemel en aarde niet alles wat er bovendien aan schepselen bestaat?*

Antw : Ja zeker, maar in deze twee benamingen worden ze alle begrepen, omdat ze of hemels zijn, of aards.

Vr. 27 Waarom echter noemt gij God alleen maar de Schepper, terwijl het veel belangrijker is, de schepselen te verzorgen en in stand te houden, dan ze eenmaal geschapen te hebben?

Antw : Door dit artikel wordt zeker niet slechts aangeduid, dat God Zijn werken eenmaal zó geschapen heeft, dat Hij daarna de zorg daarvoor heeft laten varen. Veeleer moet men het zó vasthouden, dat de wereld, gelijk ze eenmaal door Hem geschapen is, zo nu ook door Hem bewaard wordt. En dat zowel de aarde, als alle andere dingen niet in stand blijven, tenzij voorzover zij door Zijn kracht, en als door Zijn Hand in stand gehouden worden. Bovendien, dewijl Hij alles zó in de Hand heeft, wordt daardoor ook teweeg gebracht, dat Hij de hoogste Bestuurder en Heere is. Derhalve is het passend Schepper van hemel en aarde zó te verstaan, dat Hij het alleen is, die met wijsheid, goedheid en macht de gehele loop en orde der natuur regeert; die de Bewerker is van regen zowel als droogte, van hagelslag en andere stormen, en van heldere lucht. Die door Zijn weldadigheid de aarde vruchtbaar maakt, en haar weer, door Zijn Hand terug te trekken, onvruchtbaar maakt; van Wie gezondheid zowel als ziekten voortkomen, aan Wiens heerschappij tenslotte alles onderworpen is, en Wiens wenk zij gehoorzamen.

Vr. 28 Wat moeten wij denken van de goddelozen en de duivelen, zullen wij zeggen, dat die ook aan Hem onderworpen zijn?

Antw : Hoewel Hij ze door Zijn Geest niet bestuurt, bedwingt Hij ze toch met Zijn macht als met een teugel, zodat ze zich zelfs niet kunnen bewegen, dan voor zover Hij het hun toestaat. Ja, Hij maakt ze zelfs tot dienaars van Zijn wil, zodat zij huns ondanks en tegen hun eigen beleid in, gedwongen worden uit te voeren, wat Hem goed gedacht heeft.

Vr. 29 Welk nut trekt gij uit de kennis van deze zaak?

Antw : Zeer veel. Want het zou er voor ons slecht uitzien, als er de duivelen en de goddeloze mensen iets vrijstond buiten de wil van God, en wij zouden zeker nooit een gerust gemoed hebben, wanneer wij denken dat wij aan hun lust zijn blootgesteld. Ja, wij zijn dan pas veilig en gerust, wanneer wij weten dat zij beteugeld en als ingesloten worden door Gods beslissing, zodat zij niets kunnen zonder Zijn toestemming, terwijl God zelf Zich inzonderheid voorbehouden heeft onze Beschermers en de Voorstanders van ons heil te zijn.

Over Jezus Christus

Vr. 30 Laten wij nu tot het tweede deel komen.

Antw : Dat is, dat wij geloven in Jezus Christus, Zijn enige Zoon, onze Heere.

Vr. 31 Wat bevat dat voornamelijk?

Antw : Dat de Zoon van God een Redder voor ons is; en het legt tevens de wijze uit, waarop Hij ons van de dood verlost heeft, en het leven voor ons heeft verkregen.

Vr. 32 Wat behelst de naam JEZUS, waarmede gij Hem noemt? (Matth. 1 : 21)

Antw : Wat bij de Grieken de naam SOTER (REDDER) betekent. De Latijnen hebben geen eigenlijke naam, waardoor de kracht ervan juist wordt uitgedrukt. Derhalve is het woord SALVATOR (REDDER) algemeen aangenomen. Voorts heeft een Engel, op bevel van God zelf, deze benaming voor de Zoon van God aangegeven.

Vr. 33 Zegt dat niet meer dan wanneer mensen Hem die naam gegeven hadden?

Antw : Zeer zeker. Want wijl God gewild heeft dat Hij zó genoemd werd, is het geheel noodzakelijk dat Hij ook zo iemand is .

Vr. 34 Wat is vervolgens de kracht van de naam CHRISTUS?

Antw : Door deze toenaam wordt Zijn ambt nog beter uitgedrukt. Het betekent namelijk dat Hij door de Vader gezalfd is tot Koning, Priester en Profeet.

Vr. 35 Hoe weet ge dat?

Antw : Omdat de Schrift de zalving toepast voor dit drieërlei gebruik. Voorts kent zij deze drie, die wij genoemd hebben, dikwijls aan Christus toe.

Vr. 36 Maar met wat voor soort olie is Hij gezalfd?

Antw : Niet met een zichtbare, zoals bij het wijden van de oude Koningen, Priesters en Profeten werd gebruikt; maar met een uitnemender soort, dat is, met de genade van de Heilige Geest, die de waarheid is van die uiterlijke zalving.

Vr. 37 Hoedanig is toch dit rijk van Hem, waarvan gij spreekt?

Antw : Geestelijk. Wat in het Woord en de Geest van God vervat is, die gerechtigheid en leven met zich meebrengen.

Vr. 38 En het Priesterschap.

Antw : Het is het ambt en de voorrang om Zich voor Gods aangezicht te stellen, om genade te verkrijgen; en door het aanbieden van een offer, dat Hem aangenaam is, Zijn toorn te verzoenen.

Vr. 39 En nu, in welke zin noemt gij Christus een Profeet?

Antw : Omdat Hij, toen Hij in de wereld neergedaald is, betuigd heeft, dat Hij de Gezant en de tolk van Zijn Vader bij de mensen was; en dat met dit doel, dat Hij, nadat Hij de wil van Zijn Vader volkomen uitgelegd had, een einde zou maken aan alle openbaringen en profetieën.

Vr. 40 Maar ontvangt ge daar niet enige vrucht van?

Antw : Zeker, al deze dingen hebben geen ander doel, dan ons ten goede. Want Christus is met deze dingen door Zijn Vader begiftigd, om die aan ons mede te delen, opdat wij uit Zijn volheid allen zouden putten.

Vr. 41 Onderwijs mij dit een weinig uitvoeriger.

Antw. : Hij is met de Heilige Geest vervuld, en met de volkomen rijkdom van al Diens gaven overstelpt, om ons daarvan deelgenoten te maken. Ieder namelijk naar de maat, die Zijn Vader wist dat voor ons passend was. Derhalve putten wij uit Hem, als uit de enige bron, alles wat wij aan geestelijke goederen hebben.

Vr. 42 Wat brengt Zijn regering ons aan?

Antw : Wel, dat wij, door Zijn verdienste tot een vroom en heilig leven bevrijd, met een vrij geweten, en met Zijn geestelijke schatten toegerust, ook met kracht versterkt worden, die

voldoende is om de voortdurende vijanden van ons leven, de zonde, het vlees, de Satan en de wereld, te overwinnen.

Vr. 43 Waartoe dient echter het Priesterschap?

Antw : Vooreerst dat Hij op deze wijze voor ons de Middelaar is, die ons met de Vader verzoent; vervolgens dat door Hem ons de toegang tot de Vader geopend is, opdat wij met vertrouwen tot Zijn Aangezicht toetreden, en ook zelf ons en al het onze Hem tot een offer aanbieden. En zó maakt Hij ons op zekere wijze Zijn medegenoten in het priesterschap.

Vr. 44 Nu is er nog het Profeet zijn.

Antw : Dewijl aan de Zoon van God het ambt van Leermeester over de Zijnen is opgedragen, is het doel, dat Hij hen verlicht met de ware kennis van Zijn Vader, hen onderricht in de waarheid, en hen opleidt tot huisgenoten van God.

Vr. 45 Alles wat gij gezegd hebt komt dus hierop neer, dat de naam CHRISTUS de drie ambten bevat, die de Vader aan de Zoon heeft opgedragen, om de kracht en de vrucht daarvan op de Zijnen over te brengen.

Antw : Zó is het.

Gods eniggeboren Zoon, onzen Heere

Vr. 46 Waarom noemt gij Hem de enige Zoon van God, terwijl God ook ons allen met deze benaming verwaardigt? Joh. 1 : 1; Ef. 1 : 3; Hebr. 1 : 1.

Antw : Dat wij kinderen van God zijn, dat hebben wij niet van nature, maar alleen maar door aanneming en door genade, namelijk omdat God ons daarvoor houdt. Maar de Heere Jezus, Die uit het wezen (substantia) van de Vader geboren is, en van eenzelfde bestaan (essentia) met de Vader is, wordt met het volste recht de Enige Zoon van God genoemd, omdat Hij alleen het van nature is.

Vr. 47 Verstaat gij het dus zó, dat deze eer aan Hem eigen is, Hem door recht van natuur verschuldigd is; aan ons echter als een genadeweldaad wordt medegedeeld, voor zover wij Zijn leden zijn?

Antw : Jazeker. Derhalve wordt Hij met het oog op die mededeling elders de Eerstgeborene onder vele broeders genoemd. Rom. 8 : 29; Col. 1 : 15, 18.

Vr. 48 Hoe verstaat gij het dat Hij onze HEERE is?

Antw : Zó dat Hij door de Vader aangesteld is, om ons onder Zijn heerschappij te hebben, om de regering van God uit te oefenen in den hemel en op de aarde, en het Hoofd van de mensen en de Engelen te zijn.

Vr. 49 Wat betekent hetgeen daar verder volgt?

Antw : Het toont de wijze waarop de Zoon door de Vader gezalfd is om onze Redder te zijn. Namelijk dat Hij, nadat Hij ons vlees heeft aangenomen, al die dingen heeft volbracht, die voor ons heil noodzakelijk waren, gelijk ze hier vermeld worden.

Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria

Vr. 50 Wat duidt gij aan met deze twee zinnen, dat Hij ontvangen is van de Heilige Geest; geboren uit de maagd Maria? Ps. 132 : 11; Matth. 1 : 1; Luc. 1 : 32.

Antw : Dat Hij gevormd is in de schoot van de maagd, uit haar substantie (substantia), opdat Hij het ware zaad van David zou zijn, gelijkdoor de godsspraken der Profeten voorzien was; doch dat dit door een wonderdadige en verborgen kracht van de Geest is uitgewerkt, zonder samenkomen met een man.

Vr. 51 Was het dus belangrijk dat Hij ons vlees aannam? Rom. 3 : 25; 1 Tim. 2 : 5; Hebr. 4 : 15 en 5 : 7.

Antw : Zeer belangrijk. Want de ongehoorzaamheid die door de mens jegens God begaan was, moest noodzakelijk ook in de menselijke natuur geboet worden. Hij had dus anders onze Middelaar niet kunnen zijn om de verzoening tussen God en de mensen te volbrengen.

Vr. 52 Gij zegt dus dat het van nut is geweest dat Christus mens geworden is, om als in onze gestalte (persona) het ambt van onze verlossing te vervullen.

Antw : Zo denk ik er over. Want wij moeten van Hem lenen, al wat er bij ons ontbreekt, wat anders niet gebeuren kan.

Vr. 53 Doch waarom is dit door de Heilige Geest uitgewerkt, en niet liever op de gewone en gebruikelijke manier van verwekken?

Antw : Omdat het menselijk zaad geheel verdorven is, was het passend dat het werk van de Heilige Geest bij het verwekken van de Zoon van God tussenbeide kwam, opdat Hij niet door deze besmetting aangestoken werd, maar met een allervolkomenste reinheid begiftigd.

Vr. 54 Hieruit leren wij dus, dat Hij, die anderen heiligt, vrij is van alle smet, en om zó te zeggen van de moederschoot af begiftigd is geweest met de oorspronkelijke reinheid, om geheel heilig voor God te zijn, door geen enkel bederf van het menselijk geslacht bevekt.

Antw : Zó versta ik het.

Die geleden heeft

Vr. 55 Waarom springt gij van de geboorte terstond over tot de dood, met voorbijgaan van de gehele geschiedenis van het leven?

Antw : Omdat hier alleen maar gehandeld wordt over de dingen die zozeer eigen zijn aan onze verlossing, dat zij het wezen daarvan enigerwijze in zich bevatten.

Vr. 56 Waarom zegt ge niet eenvoudig met één woord dat Hij gestorven is, maar voegt ge er de naam ook bij van de Stadhouders onder wie Hij geleden heeft?

Antw : Dit heeft niet slechts betrekking op het geloof van de geschiedenis, maar opdat wij zouden weten dat Zijn dood met een veroordeling verbonden is geweest.

Vr. 57 Leg dit eens duidelijker uit?

Antw : Hij is gestorven, om de straf te dragen die door ons verschuldigd was, en op deze wijze ons daarvan te bevrijden. Daar wij allen echter, zondaren als wij zijn, aan het gericht Gods

vervallen waren, heeft Hij om het in onze plaats te ondergaan, voor het aangezicht van de aardse rechter willen staan, en door zijn mond veroordeeld willen worden, opdat wij voor de hemelse rechtbank van God vrijgesproken zouden worden.

Vr. 58 Ja maar Pilatus verklaart Hem voor onschuldig; hij veroordeelt Hem dus niet als een misdadiger.

Antw : Het is goed op beide zaken te letten. Want de rechter geeft een getuigenis van Zijn onschuld, daarom, dat het uitgesproken zou zijn, dat Hij niet om Zijn eigen misdaden ge slagen werd, maar om de onze; intussen wordt Hij toch door een uitspraak van dezelfde naar plechtig gebruik veroordeeld, opdat het openbaar zou worden, dat Hij het vonnis dat wij verdienden, als onze Borg onderging, om ons van de schuld te bevrijden.

Vr. 59 Goed gezegd. Want als Hij een zondaar was, zou Hij geen geschikte Borg zijn, om de straf van eens anders zonde te dragen. Maar opdat Zijn veroordeling voor ons als vrijspraak zou gelden, moest Hij onder de misdadigers gerekend worden.

Antw : Zó versta ik het.

Die gekruisigd is, gestorven en begraven

Vr. 60 Dat Hij gekruisigd is, is dat van meer gewicht, dan wanneer Hij door enige andere soort van dood getroffen zou zijn?

Antw : Zeer zeker; gelijk Paulus het ook aantoon, wijl hij schrijft dat Hij aan het hout gehangen is, om onze vervloeking op Zich te nemen, opdat wij ervan bevrijd zouden worden. Want die soort van dood was met vervloeking veroordeeld. Gal. 3 : 13; Deut. 21 : 23.

Vr. 61 Hoe? Wordt de Zoon van God dan geen schande aangewreven, als er gezegd wordt dat Hij aan de vloek onderworpen was, ook voor God?

Antw : Allerminst. Aangezien Hij die, door ze op Zich te nemen, teniet gedaan heeft; en intussen heeft Hij toch niet opgehouden gezegend te zijn, om ons met Zijn zegening te vervullen.

Vr. 62 Ga verder.

Antw : Omdat namelijk de dood de straf was die de mens was opgelegd, vanwege de zonde, heeft de Zoon van God die ondergaan, en door het ondergaan, overwonnen. En opdat het te beter zou blijken dat Hij een ware dood gestorven was, heeft Hij in een graf gelegd willen worden, gelijk de andere mensen.

Vr. 63 Er schijnt echter tot ons in het geheel geen nut van deze overwinning te komen, daar wij desniettemin sterven.

Antw : Dat hindert niets. Want de dood is nu ook niets anders voor de gelovigen, dan een doorgang tot een beter leven.

Vr. 64. Hieruit volgt, dat men niet meer moet verschrikken voor de dood, alsof het een vreselijke zaak was; maar dat wij meteen onverschrokken gemoed onze Leidsman Christus moeten volgen, die, gelijk Hij niet ondergegaan is in de dood, zo ook niet zal dulden dat wij ondergaan.

Antw : Zó moeten wij doen.

Nedergedaald ter helle

Vr. 65 *Welke betekenis heeft hetgeen hier daarna bijgevoegd wordt over Zijn nederdalen ter helle? Hand. 2 : 24.*

Antw : Dat Hij niet slechts de gewone dood heeft doorstaan, die de scheiding is van de ziel van het lichaam, maar ook de smarten van de dood, zoals Petrus het noemt. Onder deze uitdrukking versta ik dus de vreselijke angsten waardoor Zijn ziel benauwd is geweest.

Vr. 66 *Laat mij de oorzaak en de wijze hiervan eens horen.*

Antw : Omdat Hij Zich voor het gericht Gods stelde om voor de zondaren te voldoen, moest Zijn bewustzijn (conscientia) door deze benauwdheid gekweld worden, alsof Hij van God verlaten was. Ja alsof Hij God tot een tegenstanderhad. In deze benauwdheden verkeerde Hij, toen Hij uitriep tot Zijn Vader: Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?

Vr. 67 *Was de Vader dus niet boos op Hem? Jes. 53 : 4, 5.*

Antw : Allermint. Maar Hij heeft deze gestrengheid tegen Hem geoefend, opdat vervuld zou worden wat voorspeld was door Jesaja: Dat Hij geslagen is door de Hand van de Vader om onze zonden, verwond om onze ongerechtigheden.

Vr. 68 *Maar dewijl Hij God is, hoe heeft Hij door zulk een schrik aangegrepen kunnen worden, alsof Hij door God verlaten was?*

Antw : Het moet zó opgevat worden, dat Hij naar de aandoening van de menselijke natuur in zulk een nood gebracht is. Opdat dit zou geschieden, verborg Zijn Godheid Zich intussen een wijle, dat is, oefende Zijn macht niet uit.

Vr. 69 *Maar hoe kan het toch gebeuren, dat Christus, die het heil der wereld is, aan deze veroordeling onderworpen is geweest?*

Antw : Hij heeft die niet zó ondergaan, dat Hij daaronder bleef. Want Hij is zó door die verschrikkingen, die ik genoemd heb, aangegrepen geweest, dat Hij er niet door verslagen is; maar veeleer heeft Hij in de worsteling met de macht van de hel, die overmocht en gebroken.

Vr. 70 *Hieruit leren wij, welk ver schil er is tussen de kwelling der ziel (conscientiae) die Hij heeft doorstaan, en die waarmede de zondaren gemarteld worden, welke de Hand van een vertoornd God vervolgt. Want wat bij Hem tijdelijk is geweest, is bij hen voortdurend; en wat bij Hem slechts als een doorn geweest is om Hem te steken, is bij hen een dodelijk zwaard, om zo te zeggen hen te doorboren.*

Antw : Zo is het. Want de Zoon van God heeft ook niet opgehouden, toen Hij door zulke benauwdheden werd belaagd, op Zijn Vader te hopen. Maar de zondaren, veroordeeld door het gericht van God, vervallen tot wanhoop, morren tegen Hem, enkomen snel tot openlijke lasteringen.

Vr. 71 *Kunnen wij hier niet uit afnemen, welke vrucht de gelovigen verkrijgen uit de dood van Christus?*

Antw : Zeer zeker. En wel allereerst zien wij dat het een offer is, waardoor Hij onze zonden heeft uitgedelgd voor God, en zó, na het verzoenen van de toorn van God, ons bij Hem in de gunst hersteld heeft. Vervolgens, dat Zijn bloed het badwater is, waardoor onze zielen van alle vlekken gereinigd worden. Ten laatste, dat de gedachtenis van onze zonden is teniet gedaan, zodat ze nooit weer voor Gods aangezicht komen; en dat zo de schuldbekentenis is uitgewist en vernietigd, waardoor wij voor schuldig gehouden werden.

Vr. 72 *Brengt ze ons buitendien in het geheel geen nut aan?*

Antw : Zeker wel. Want door Zijn verdienste wordt ook, voor zover wij ware ledematen van Christus zijn, onze oude mens gekruisigd; het lichaam der zonde wordt teniet gedaan, opdat de slechte begeerten van het vlees niet meer in ons regeren.

De opstanding

Vr. 73 *Ga voort met het overige.*

Antw : Er volgt, dat Hij op de derde dag is opgestaan uit de doden, waardoor Hij Zich Overwinnaar van zonde en dood getoond heeft. Want door Zijn opstanding heeft Hij de dood verslonden, de boeien van de duivel verbroken, en geheel diens macht teniet gedaan.

Vr. 74 *Hoe veelvoudige vrucht komt er voor ons voort uit deze opstanding? Rom. 4 : 25; 1 Cor. 15 : 22; Rom. 6 : 4.*

Antw : Drievoudige. Want de gerechtigheid is daardoor voor ons verkregen, en het is ons een zeker pand van onze toekomstige onsterfelijkheid; en wij worden nu reeds door Zijn kracht opgewekt tot nieuwheid van leven, opdat wij door rein en heilig te leven, de wil van God gehoorzamen.

De hemelvaart

Vr. 75 *Laten wij het verdere nagaan.*

Antw : Hij is opgevaren ten hemel.

Vr. 76 *Maar is Hij dan opgevaren, om niet meer op de aarde te zijn?*

Antw : Ja. Want nadat Hij alles had uitgericht, wat Hem door de Vader was opgedragen, en wat ons tot heil strekte, was het niet nodig dat Hij nog langer op de aarde verkeerde.

Vr. 77 *Wat goeds verkrijgen wij door dit opvaren?*

Antw : De vrucht is tweevoudig. Want voor zover Christus om onzentwil de hemel is binnengegaan, gelijk Hij voor ons naar de aarde was nedergedaald, heeft Hij de toegang daarvan ook voor ons geopend, zodat nu de deur voor ons geopend is, die wegens de zonde tevoren gesloten was. Vervolgens verschijnt Hij voor het aangezicht van God voor ons als Tussenpersoon en Beschermmer.

Vr. 78 *Maar is Christus door naar de hemel terug te keren, zó van ons weggegaan, dat Hij nu opgehouden heeft met ons te zijn?*

Antw : Allermint. Want Hij heeft daarentegen beloofd, dat Hij met ons zal zijn tot aan het einde der wereld. Matth. 28 : 20.

Vr. 79 *Maar dat Hij bij ons blijft, moet dat niet van de tegenwoordigheid van het lichaam verstaan worden?*

Antw : Neen. Want er is verschil tussen de omgang van het lichaam, dat in de hemel is teruggekeerd, en de invloed van de kracht, die overal verspreid is.

Het zitten aan Gods Rechterhand

Vr. 80 *In welke zin zegt gij dat Hij zit aan de rechterhand van de Vader?*

Antw : Deze woorden betekenen, dat de Vader Hem de heerschappij over hemel en aarde heeft opgedragen, om alles te besturen.

Vr. 81 *Maar wat zegt u de Rechterhand, en wat het zitten?*

Antw : Het is een gelijkenis, genomen van de Vorsten, die aan hun rechterhand plegen te zetten, die zij in hun plaats stellen.

Vr. 82 *Gij verstaat er dus niets anders onder dan wat Paulus overlevert, namelijk dat Christus gesteld is tot hoofd der Kerk, en boven alle Overheden verheven, een naam verkregen heeft, die boven alle naam is.*

Antw : Het is zoals gij zegt. Ef. 1 : 22; Philip. 2 : 9.

De wederkomst

Vr. 83 *Laten wij tot het andere overgaan.*

Antw : Hij zal vandaar komen om te oordelen de levenden en de doden. De zin van deze woorden is, dat Hij voor aller ogen uit de hemel komen zal om de wereld te oordelen, zoals men Hem heeft zien opvaren. Hand. 1 : 11.

Vr. 84 *Daar de dag van het oordeel niet zal komen vóór het einde der eeuwen, hoe zegt ge dat er dan enige uit de mensen zullen overblijven, daar het toch allen gezet is eenmaal te sterven?*

Antw : Deze kwestie lost Paulus op, wanneer hij toevertrouwt, dat degenen die dan over zullen zijn, door een plotselinge verandering vernieuwd zullen worden, om met vergaan van de verderfelijkheid van het vlees, onverderfelijkheid aan te doen. Hebr. 9 : 27; 1 Cor. 15 : 51; 1 Thess. 4 : 17.

Vr. 85 *Verstaat gij het dus zó dat deze verandering hun zal zijn zoveel als de dood, dat het zal zijn het vergaan van de eerste natuur, en het begin van de andere nieuwe?*

Antw : Dat is mijn gevoelen.

Vr. 86 *Verkrijgen onze harten (conscientiae) daarvan enige vreugde, dat Christus eenmaal de Rechter der wereld zal zijn?*

Antw : Dat krijgen ze, en wel een bijzondere. Want wij weten zeker dat Hij anders niet komen zal dan tot ons heil.

Vr. 87 *Het is dus niet goed dat wij door vrees van dit gericht terugschrikken, dat het ons vrees inboezemt?*

Antw : Neen zeker niet, daar wij anders niet dan voor de rechterstoel van die Rechter zullen staan, Die ook onze Beschermmer is, en Die ons onder Zijn hoede en bescherming heeft genomen.

Over de Heilige Geest

Vr. 88 *Laten wij nu tot het derde deel komen.*

Antw : Dat is van het geloof in de Heilige Geest.

Vr. 89 *En wat brengt ons dat?*

Antw : Wel, het beoogt ons te doen weten, dat God, gelijk Hij ons door Zijn Zoon heeft vrijgekocht en gered, ons zó door Zijn Geest tot deelgenoten maakt van deze vrijkoping en dit heil.

Vr. 90 *Op welke wijze? 1 Petr. 1 : 2; 1 Joh. 1 : 7.*

Antw : Gelijk wij de reiniging hebben in het bloed van Christus, zo is het nodig dat onze gewetens daarmee bespriend worden, om afgewassen te worden.

Vr. 91 *Dit vereist toch nog een duidelijker uitlegging. Rom. 8 : 11; Ef. 1 : 13.*

Antw : Ik versta het zó, dat de Geest van God, wyl Hij in onze harten woont, uitwerkt dat wij de kracht van Christus gevoelen. Want dat wij de weldaden in de geest ontvangen, dat geschiedt door de verlichting van de Heilige Geest; door Diens overtuiging gebeurt het, dat zij in onze harten, bezegeld worden. Eindelijk geeft Hij alleen daaraan plaats in ons. Hij herschept ons, en maakt dat wij nieuwe mensen zijn. Daarom ontvangen wij door de kracht van de Geest alle gaven die ons in Christus worden aangeboden.

Over de Kerk

Vr. 92 *Laten wij verder gaan.*

Antw : Nu volgt het vierde deel, waarin wij belijden dat wij geloven één heilige Algemene (Catholica) Kerk.

Vr. 93 *Wat is de Kerk?*

Antw : Het lichaam en de gemeenschap der gelovigen, die God tot het eeuwige leven heeft bestemd.

Vr. 94 *Is dit ook niet een hoofdstuk dat noodzakelijk geloofd moet worden?*

Antw : Ja zeker. Tenzij wij de dood van Christus werkeloos willen maken, en teniet doen al wat tot nu toe vermeld is. Want dit is de enige uitwerking van alles, dat er een Kerk is.

Vr. 95 *Gij verstaat het dus zó, dat er tot hertoe gehandeld is over de oorzaak der zaligheid, en het fundament daarvan aangetoond, toen gij uitlegde, dat wij door de verdiensten en de tussenkomst van Christus door God in liefde zijn aangenomen, en dat deze genade door de kracht van de Geest in ons bevestigd wordt. Maar dat nu de uitwerking van al deze zaken wordt uitgelegd, opdat het geloof des te zekerder vast sta uit de zaak zelf.*

Antw : Zó ligt de zaak.

Vr. 96 *Verder, in welke zin noemt gij de Kerk heilig?*

Antw : Omdat God namelijk degenen die Hij uitgekozen heeft, ook rechtvaardigt, en vernieuwt tot heiligheid en onstraffelijkheid (innocentia) van leven, opdat Zijn heerlijkheid (gloria) in hen moge weerspiegelen. En dit is het wat Paulus wil, als hij inscherpt dat Christus de Kerk, die Hij heeft vrijgekocht, geheiligt heeft, om heerlijk (gloriosa) te zijn en rein van alle vlekken. Rom. 8 : 30; Ef. 5 : 25.

Vr. 97 *Wat betekent de bijvoeging Katholiek of Algemeen?*

Antw : Daaruit leren wij, dat, gelijk er één Hoofd is van alle gelovigen, zo moeten allen tot één lichaam samengroeien, zodat er één Kerk zij over de gehele wereld verspreid, en niet vele. Ef. 4 : 15; 1 Cor. 12 : 12.

Vr. 98 *Maar welke kracht heeft dat, wat er dadelijk bijgevoegd wordt van de gemeenschap der heiligen?*

Antw : Om duidelijker de eenheid uit te drukken, die er tussen de leden van de Kerk is, is dit erbij gesteld. Er wordt tevens mee aangeduid, dat al wat God aan weldaden aan de Kerk uitdeelt, voor het gemene best (commune bonum) van allen bedoeld is, daar zij allen onderling gemeenschap oefenen.

Vr. 99 *Maar is deze heiligheid, die gij de Kerk toekent, reeds volkomen?*

Antw : Nog niet, zolang zij namelijk in deze wereld strijdt. Want zij lijdt altijd aan zwakheden; ook zal zij nooit van de overblijfselen der gebreken (vitia) geheel gezuiverd worden, totdat zij Christus, haar Hoofd, geheel aanhangt.

Vr. 100 *Maar kan deze Kerk niet anders gekend worden, dan wanneer zij door het geloof wordt aangenomen?*

Antw : Er is weliswaar ook een zichtbare Kerk van God, die Hij ons met zekere merken en kentekenen beschreven heeft, maar hier wordt eigenlijk gehandeld over de vergadering dergenen die Hij door Zijn verborgen verkiezing Zich tot de zaligheid heeft aangenomen. Maar deze wordt niet voortdurend met de ogen gezien, en ook niet door tekenen onderscheiden.

De vergeving der zonden

Vr. 101 *Wat volgt daarna?*

Antw : Ik geloof de vergeving der zonden.

Vr. 102 *Wat duidt u het woord vergeving aan?*

Antw : Dat God door Zijn onverdiende (gratuita) goedheid aan de gelovigen de zonden niet aanreken (ignoscit) maar kwijtscheldt, opdat zij niet voor het gericht gedaagd worden, of de straf van hen geëist wordt.

Vr. 103 *Hieruit volgt, dat wij door eigen genoegdoeningen geenszins de vergeving der zonden verdienen, die wij van den Heere verkrijgen.*

Antw : Dat is waar. Want Christus alleen heeft door de straf te betalen, de genoegdoening volbracht. Wat ons betreft, er is bij ons niets geen vergoeding (compensatio) voorhanden, die wij God zouden toebrengen, maar uit Zijn loutere milddadigheid (liberalitas) ontvangen wij deze weldaad om niet.

Vr. 104 *Waarom verbindt gij de vergeving der zonden met de Kerk?*

Antw : Omdat niemand haar verkrijgt, tenzij hij ook tevoren verenigd is geweest met het volk van God, en de eenheid met het lichaam van Christus tot het einde toe volhardend onderhoudt, en op die wijze duidelijk maakt, dat hij een waar lid van de Kerk is.

Vr. 105 *Op deze wijze stelt gij vast, dat er buiten de Kerk niets dan veroordeling en verderf is?*

Antw : Zeker. Want die een scheiding maken van het lichaam van Christus, en door partijen haar eenheid splijten, voor die is alle hoop van zaligheid afgesneden, zolang zij in zulk een soort scheiding blijven.

De wederopstanding

Vr. 106 *Zeg eens op wat nog overig is.*

Antw : Ik geloofde wederopstanding des vleses en het eeuwige leven.

Vr. 107 *Waarom wordt dit hoofdstuk in de geloofsbelijdenis geplaatst?*

Antw : Opdat wij eraan herinnerd worden, dat ons geluk niet op de aarde gelegen is. Deze kennis heeft een dubbel nut en gebruik. Daaruit leren wij allereerst, dat wij deze wereld zó moeten bewonen, als bijwoners, zodat wij voortdurend aan de verhuizing denken, en onze harten niet toestaan in aardse overdenkingen verwickeld te worden. Vervolgens, hoezeer de vrucht der genade in Christus ons aangebracht nog verscholen en voor onze ogen verborgen is, wij deswege niet moedeloos worden, maar geduldig volharden, tot aan de dag van de onthulling.

Vr. 108 *Wat zal voorts de volgorde van deze wederopstanding zijn? 1 Cor. 15 : 53.*

Antw : Die eerder gestorven zijn., zullen hun lichamen ontvangen, namelijk dezelfde die zij gedragen hebben, maar voorzien van een nieuwe hoedanigheid, dat is, niet meer onderhevig aan dood en bederf. Maar die dan overlevend zullen zijn, die zal God met een plotselinge verandering wonderlijk doen opstaan.

Vr. 109 *Maar zal ze niet gemeen zijn aan de vromen en de goddelozen? Matth. 25 : 46; Joh. 5 : 29.*

Antw : Er zal één opstanding zijn van allen, maar de gesteldheid verschillend. Sommigen toch zullen opstaan tot zaligheid en geluk; anderen tot de dood en de uiterste ellende.

Vr. 110 *Waarom wordt hier dus alleen het eeuwige leven vermeld, en van de hel geen gewag gemaakt?*

Antw : Omdat hier niets gevonden wordt, dan wat toedoet tot de vertroosting der vrome gemoederen, daarom worden alleen maar de beloningen opgenoemd, die de Heere voor Zijn dienaren bereid heeft. Dus wordt er niet bijgevoegd, welk lot de goddelozen wacht, van wie wij weten dat zij vreemd zijn van het Rijk van God.

Over het geloof

Vr. 111 *Het zal gepast zijn een definitie van het ware geloof te ontleen aan datgene, waaruit wij de grondslag nemen, waarop het geloof moet steunen.*

Antw : Zó is het. Wij mogen het dan zó bepalen, dat wij zeggen dat het een zekere en vaststaande kennis is van de Vaderlijke goedwilligheid van God jegens ons, gelijk Hij door het Evangelie betuigt dat Hij ons door de weldaad van Christus tot een Vader en Beschermmer zijn zal.

Vr. 112 *Nemen wij dat van onszelf aan, of ontvangen wij het van God?*

Antw : De Schrift leert, dat het een bijzondere gave van God is, en de ervaring bevestigt dat.

Vr. 113 *Welke ervaring noemt ge mij?*

Antw : Wel, ons verstand is te grof om de geestelijke wijsheid van God te kunnen vatten, die ons door het geloof onthuld wordt; en onze harten zijn te zeer geneigd, hetzij tot wantrouwen, hetzij tot een verkeerd vertrouwen op onszelf en de schepselen, dan dat zij eigener beweging in God zouden rusten. Voorwaar, de Heilige Geest maakt ons door Zijn verlichting vatbaar om die dingen te begrijpen, die onze bevattingskracht anders ver te boven zouden gaan; en Hij vormt ons tot een vaste overtuiging, door de beloften van het heil in onze harten te verzegelen.

Het geloof rechtvaardigt

Vr. 114 *Wat goeds ontstaat er voor ons uit dit geloof, wanneer wij het eenmaal verkregen hebben?*

Antw : Het rechtvaardigt ons voor God, en door deze gerechtigheid maakt Hij ons erfgenamen van het eeuwige leven.

Vr. 115 *Wat? Worden de mensen dan niet door de goede werken gerechtvaardigd, wanneer zij door heilig en onschuldig te leven, zich bij God aangenaam trachten te maken?*

Antw : Wanneer iemand zó geheel volmaakt bevonden zou worden, zou hij met recht rechtvaardig gerekend worden, maar wijl wij allen zondaars zijn, op velerlei wijze schuldig voor God, moeten wij de waardigheid, die ons voor Hem aangenaam zal maken, van elders zoeken.

Vr. 116 *Zijn echter alle werken van de mensen niet zó bezoedeld, en zozeer waardeloos, dat zij geen genade bij God kunnen verdienen?*

Antw : Allereerst is alles wat van ons voortkomt zodat het onze in eigenlijke zin geheten wordt zondig, en kan daarom anders niets dan God mishagen en door Hem verworpen worden.

Vr. 117 *Gij zegt dus, dat wij, voordat wij wedergeboren zijn, en vernieuwd (reformati) door de Geest van God, niets kunnen dan zondigen, gelijk een kwade boom anders niet dan kwade vruchten voortbrengt? Matth. 7 : 18.*

Antw : Zó is het geheel en al, want welke schijn zij ook hebben in de ogen der mensen, ze zijn niettemin kwaad, zolang het hart verdorven is, dat God voornamelijk aanziet.

Vr. 118 *Hieruit stelt gij vast, dat wij niet met enige verdiensten God kunnen voorafgaan, of Zijn weldadigheid uitlokken. Maar dat veeleer alle werken die wij beproeven of ondernemen, aan Zijn toorn en veroordeling onderworpen zijn.*

Antw : Dat is mijn gevoelen. Derhalve neemt Hij ons door Zijn loutere barmhartigheid, en zonder enig aanzien van werken, genadig (gratis) aan in Christus, en houdt ons voor welgevallig, door Diens gerechtigheid op onze rekening te schrijven, alsof ze de onze was; en waarlijk onze zonden ons niet toe te rekenen. Titus 3 : 5.

Vr. 119 *Hoe zegt gij dus dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden?*

Antw : Daar wij, terwijl wij met een vast vertrouwen des harten de beloften van het Evangelie omhelzen, verkrijgen wij op zekere wijze (quodammodo) het bezit van deze gerechtigheid waarover ik spreek.

Vr. 120 *Dit wilt ge dus, dat de gerechtigheid, gelijk ze ons van God door het Evangelie wordt aangeboden, zó door ons met het geloof wordt aangenomen.*

Antw : Zó is het.

Vr. 121 *Maar zijn Hem de werken dan niet welgevallig, die wij Onder de leiding van de Heilige Geest verrichten, nadat God ons eenmaal aangenomen heeft?*

Antw : Zij behagen Hem, doch niet door de verdienste van eigen waardigheid, maar voor zover Hij ze door Zijn gunst weldadig op prijs stelt.

Vr. 122 *Maar, daar ze van de Heilige Geest voortkomen, verdienen ze dan geen gunst?*

Antw : Maar er is altijd nog al wat onzuiverheid mede vermengd, door de zwakheid van het vlees, waardoor ze bedorven worden.

Vr. 123 *Vanwaar komt het dus, of op welke wijze gaat het toe, dat ze God behagen?*

Antw. : Het is alleen het geloof, dat er de welgevalligheid aan verleent, daar wij door dit vertrouwen er vast op steunen, dat zij niet zullen komen tot de beoordeling van de hoogste Rechter, omdat God ze niet wil toetsen aan de maatstaf van Zijn strengheid, maar met bedekken van de gebreken en vlekken, die mede begraven zijn in de zuiverheid van Christus, ze zó rekent, alsof ze volmaakt en volkomen waren.

Vr. 124 *Maar, zullen wij daaruit afleiden, dat een Christenmens door de werken gerechtvaardigd wordt, nadat hij door God geroepen is; of dat hij door de verdienste der werken bereikt dat hij door God bemind wordt, Wiens lief hebben voor ons het eeuwige leven is?*

Antw : In het geheel niet. Laten wij liever vasthouden wat geschreven staat, dat geen der stervelingen voor God gerechtvaardigd kan worden; en laten wij daarom bidden, dat Hij niet met ons in het gericht treedt. Ps. 143 : 2.

Vr. 125 *Zijn wij dan van oordeel, dat de goede werken van de gelovigen onnut zijn?*

Antw : Allerminst. Want God belooft hen ook niet tevergeefs een beloning, zowel in deze wereld, als in het toekomstige leven. Maar uit de onverdiende (gratuitus) liefde van God welt dit loon op, als uit de bron; omdat Hij ons namelijk eerst tot kinderen aanneemt; daarna begeleidt Hij ons met Zijn gunst, nadat de gedachtenis van onze zonden, die uit ons voortkomen, begraven is.

Noodzakelijkheid der goede werken

Vr. 126 *Maar kan deze rechtvaardigheid soms zó van de goede werken afgescheiden worden, dat wie het éne heeft, de andere mist?*

Antw : Dat kan niet zijn. Want daar wij door het geloof Christus aannemen, gelijk Hij Zich aan ons aanbiedt, en Hij ons niet alleen maar de bevrijding van de dood en de verzoening met God belooft, maar tevens de genade van de Heilige Geest, waardoor wij tot nieuwigheid van leven wedergeboren worden, is het noodzakelijk dat deze saam verbonden worden, opdat wij niet Christus van Zichzelf aftrekken.

Vr. 127 *Hieruit volgt, dat het geloof de wortel is, waaruit alle goede werken voortkomen, zover is het er vandaan, dat het ons ervan weerhoudt ons daartoe te beijveren.*

Antw : Zó is het geheel en al; en diensvolgens wordt de gehele leer van het Evangelie in deze twee delen saamgevat; het geloof en het berouw (poenitentia).

Vr. 128 *Wat is het berouw?*

Antw : Mishagen over en haten van de zonde, en liefde tot de gerechtigheid, voortgekomen uit de vreze Gods, die ons brengen tot verloochening van onszelf en doding van het vlees, om ons over te geven aan de regering van de Geest van God, en alle handelingen van ons leven richten tot de gehoorzaamheid aan de wil van God.

Vr. 129 *Dit is zeker het tweede deel geweest in de verdeling die wij in het begin gesteld hebben, toen gij de wijze zoudt aantonen van het rechte dienen van God?*

Antw : Ja zeker, en er is tevens bijgevoegd, dat dit de ware en wettige regel is van het vereren van God, dat wij Zijn wil gehoorzamen.

Vr. 130 *Waarom is dat zó?*

Antw : Daar alleen déze verering door Hem wordt goedgekeurd, niét een die het ons zal vrijstaan te verzinnen, maar een die Hij zelf door Zijn wilsbeslissing heeft voorgeschreven,

Over de Wet

Vr. 131 *Maar welke levensregel heeft Hij ons gesteld?*

Antw : Zijn Wet.

Vr. 132 *Wat houdt die in?*

Antw. : Hij bestaat uit twee delen, waarvan het eerste vier geboden heeft, het tweede zes. Zó bestaat dan de gehele Wet uit tien geboden.

Vr. 133 *Wie is de Maker van deze verdeling? Ex. 24 : 12; en 32 : 15 en 34 : 1; Deut. 4 : 13 en 10 : 4.*

Antw : God Zelf, Die ze op twee tafels geschreven, aan Mozes heeft overgegeven, en dikwijls betuigd heeft dat ze in tien woorden vervat is.

Vr. 134. *Wat is de hoofdsom van de eerste tafel?*

Antw : Over de plichten van de eerbied jegens God.

Vr. 135 *En van de tweede?*

Antw : Hoe er gehandeld moet worden met de mensen, en wat wij hen verschuldigd zijn.

Het eerste gebod

Vr. 136 *Zeg het eerste gebod of hoofdstuk eens. Ex. 20 : 2; Deut. 5:6.*

Antw : Hoor Israël: Ik ben de Heere uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb; gij zult geen andere goden voor Mijn Aangezicht hebben.

Vr. 137 *Leg nu de zin van de woorden uit.*

Antw : Aan het begin gebruikt Hij iets als een voorrede op de gehele Wet. Want wanneer Hij zich Jehova noemt, eist Hij voor Zich het recht en het gezag op om te bevelen. Vervolgens voegt Hij er aan toe dat Hij onze God is, om voor Zijn wet bij ons genegenheid te wekken. Want deze woorden zeggen zoveel alsof Hij Zich onze Behouder noemde. Want daar Hij ons deze weldaad waardig acht, is het billijk dat wij ons op onze beurt voor Hem een gehoorzaam volk betonen.

Vr. 138 *Wat Hij er vervolgens echter van de bevrijding bijvoegt, en van het verbreken van het juk van de Egyptische dienstbaarheid, ziet dat niet in het bijzonder op het volk Israël, en wel daarop alleen?*

Antw : Dat stem ik toe voorzover nodig; maar er is een ander soort bevrijding, die alle mensen zonder onderscheid betreft. Want Hij heeft ons allen uit de geestelijke slavernij van de zonde, en de tyrannie van de duivel bevrijd.

Vr. 139 *Waarom herinnerde Hij daaraan toen Hij de voorafsprak van de Wet wilde houden?*

Antw : Om ons onder de aandacht te brengen, dat wij ons aan de grootste ondankbaarheid schuldig zullen maken, tenzij wij ons geheel en al in gehoorzaamheid aan Hem toewijden.

Vr. 140 *Wat eist Hij echter in dit eerste hoofdstuk?*

Antw : Dat wij aan Hem alleen Zijn eer onophoudelijk toebrengen, en geen enkel deel daarvan op een ander overbrengen.

Vr. 141 *Welke eer is eigenlijk de Zijne, terwijl het gruwelijk is die aan een ander toe te schrijven?*

Antw : Hem verheerlijken, ons vertrouwen op Hem stellen, Hem aanroepen, kortom Hem alles toebrengen dat aan Zijne majesteit verschuldigd is.

Vr. 142 *Waartoe wordt er bijgevoegd: voor Mijn Aangezicht?*

Antw : Daar niets zó verborgen is, of het ligt voor Hem open, en Hij de Kenner en Rechter is van de geheime overleggingen, betekent het dat niet slechts de eer van een uitwendige belijdenis vereist wordt, maar ook ware godsvrucht van het hart.

Het tweede gebod

Vr. 143 *Laten wij overgaan tot het tweede hoofdstuk.*

Antw : Gij zult u geen beeld uithouwen, noch enige afbeelding verzinnen van de dingen die of in de hemel boven zijn, of op de aarde beneden, of in de wateren beneden de aarde. Gij zult die niet aanbidden noch vereren.

Vr. 144 *Verbiedt het in het algemeen dat er afbeeldingen geschilderd of uitgesneden worden?*

Antw : Neen, maar het verbiedt hier slechts twee dingen: Dat wij geen beelden maken, hetzij om God af te beelden, hetzij om te aanbidden.

Vr. 145 *Waarom is het niet geoorloofd God door een zichtbare beeltenis voor te stellen? Deut. 4 : 15; Hand. 17 : 29; Rom. 1 : 23.*

Antw : Omdat er tussen Hem, die een eeuwige en niet te omvatten Geest is, en een lichamelijke, verderfelijke en sterfelijke figuur, in het geheel geen gelijkenis is.

Vr. 146 *Denkt gij dus dat er aan Zijne Majesteit onrecht gedaan wordt, wanneer Hij op zulk een wijze wordt voorgesteld?*

Antw : Ja, dat denk ik.

Vr. 147 *Welke soort van aanbidding wordt hier veroordeeld?*

Antw : Wanneer wij ons tot een beeld of een afbeelding wenden om te aanbidden, werpen wij ons daarvoor neder; met het buigen van de knieën of andere tekenen brengen wij daaraan eer toe, alsof God Zich daar voor ons tegenwoordig stelde.

Vr. 148 *Wij moeten het dus niet zó verstaan, dat met deze woorden eenvoudig alle schilderij of beeldhouwwerk veroordeeld wordt; maar ons wordt slechts verboden afbeeldingen te maken tot dit doel, dat wij daarin God hetzij vragen, hetzij vereren; of, wat hetzelfde is, die vereren tot eer van God, of op enige wijze misbruiken tot bijgelovigheid en afgoderij.*

Antw : Zó is het.

Vr. 149 *Nu, tot welk doel zullen wij dit hoofdstuk terugbrengen?*

Antw : Gelijk Hij Zich in het vorige verklaard heeft dat Hij de Enige is die men moet eren en aanbidden, zo toont Hij nu wat de juiste wijze van aanbidden is, waardoor Hij ons van alle bijgelovigheid en andere verkeerde en vleselijke verzinsels terugroept.

Vr. 150 *Laten we verder gaan.*

Antw : Hij voegt er de strafbepaling bij, dat Hij de Heere onze God is, de sterke, de naijverige, die de ongerechtigheid der vaders bezoekt aan de kinderen, tot in het derde en het vierde geslacht van degenen die Hem haten.

Vr. 151 *Waarom maakt Hij melding van Zijn kracht?*

Antw : Daardoor beduidt Hij dat Hij macht genoeg heeft om Zijn eer te handhaven.

Vr. 152 *Wat duidt het woord naijverig aan?*

Antw : Dat Hij geen gelijke of gezel verdragen kan. Want gelijk Hij zich aan ons, naar Zijn oneindige goedheid, gegeven heeft, zo wil Hij dat wij geheel de Zijnen zijn. En dit is de kuisheid van onze zielen, dat wij Hem toegewijd zijn, en geheel aanhangen; gelijk daartegenover gezegd wordt dat zij met echtbreuk bezoedeld worden, wanneer zij van Hem afbuigen tot bijgelovigheid.

Vr. 153 *In welke zin wordt hier gezegd dat de zonden der vaders gewroken worden aan de kinderen?*

Antw : Om ons te meer schrik in te boezemen, dreigt Hij, dat Hij niet alleen van hen die Hem beledigd hebben straf zal vorderen, maar dat ook hun nakroost vervloekt is.

Vr. 154 *Maar stemt dit overeen met de rechtvaardigheid van God, iemand te straffen om de zonde van een ander?*

Antw : Wanneer wij bedenken hoe de toestand van het mensengeslacht is, is de kwestie opgelost. Want van nature zijn wij allen aan de vervloeking onderworpen, en wij kunnen ons over God niet beklagen, als Hij ons in dit lot laat blijven. Overigens, gelijk Hij Zijn liefde jegens de godvruchtigen betoont door hun nageslacht te zegenen, zo voert Hij Zijn wraak uit tegen de goddelozen, door hun kinderen deze zegen te ontnemen.

Vr. 155 *Ga verder. Om ons ook door Zijn beminnelijke welwillendheid te lokken, belooft Hij barmhartigheid te zullen bewijzen jegens allen die Hem liefhebben, en Zijn geboden onderhouden, in duizend geslachten. Bedoelt Hij, dat de onschuld van een vroom man al zijn nakomelingen, hoe goddeloos ook, tot heil zal zijn?*

Antw : Geenszins; maar op deze wijze, dat Hij Zijn welwillendheid zo ver uit zal strekken over de gelovigen, dat Hij ter wille van hen Zich ook jegens hun kinderen welwillend betoont, niet alleen door hen voorspoed te geven voor het tegenwoordige leven, maar door ook hun zielen te heiligen, zodat zij tot Zijn kudde gerekend worden.

Vr. 156 Maar het blijkt dat dit niet altijddurend is. Rom. 9.

Antw : Dat stem ik toe. Want gelijk Hij Zich deze vrijheid voorbehoudt, dat Hij Zich, wanneer het Hem behaagt, barmhartig betoont jegens de kinderen der goddelozen, zo hecht Hij Zijn genade niet zozeer aan de kinderen der gelovigen vast, dat Hij niet naar Zijn wilsbeschikking uit hen verwerpt die het Hem goeddunkt, maar Hij beschikt dit zó, dat het vaststaat, dat deze belofte niet ijdel noch bedrieglijk is.

Vr. 157 Waarom noemt Hij hier duizend geslachten, doch bij de veroordeling tot straf slechts drie of vier? Ex. 34 : 6; Ps 103 : 8 en 145 : 8.

Antw : Om daarmee aan te duiden, dat Hij meer genegen is tot menslievendheid en weldadigheid, dan tot gestrengheid. Gelijk het ook elders betuigd wordt, wanneer Hij zegt dat Hij gaarne vergeeft, doch traag is tot toorn.

Het derde gebod

Vr. 159 Nu naar het derde.

Antw : Gij zult de Naam van den Heere, uw God, niet ijdel gebruiken.

Vr. 160 Wat is de zin?

Antw : Het verbiedt de Naam van God te misbruiken, niet alleen door meened, maar ook door onnodig zweren.

Vr. 161 Is er dan ook wel een wettig gebruik van de Naam van God bij het zweren?

Antw : Jazeker. Wanneer die gebruikt wordt om goede reden. (ex justa causa). Ten eerste, tot bevestiging van de waarheid; vervolgens, wanneer de zaak van zoveel gewicht is, dat zweren gepast is, om de wederzijdse liefde en eendracht onder de mensen te beschermen.

Vr. 162 Maar, heeft het geen breder strekking dan om de eden te verhinderen, waardoor de Naam van God ontwijfd wordt, of Zijn eer verminderd wordt?

Antw : Door het voorstellen van één soort, vermaant het ons in het algemeen, dat de Naam van God door ons nooit in het midden gebracht moet worden, dan met vrees en eerbied, en tot dat doel, dat Hij eervol uitkomt. Want daar Hij hoogheilig is, moeten wij ons op alle manier wachten, dat het niet schijnt dat wij die verachten, of anderen gelegenheid verschaffen die te verachten.

Vr. 163 Hoe zal dat geschieden?

Antw. : Als wij over God, en Zijn werken niet anders denken of spreken, dan tot Zijn eer.

Vr. 164 Wat volgt er?

Antw : De dreiging, waardoor Hij verklaart dat niet onschuldig zal zijn, die Zijn Naam tot ijdelheid gebruikt heeft.

Vr. 165 *Daar Hij elders uitspreekt, dat Hij de overtreders van Zijn Wet zal straffen, wat behelst dit dan nog meer?*

Antw : Daarmee heeft Hij willen aanwijzen, hoe hoog Hij de eer van Zijn Naam stelt, opdat wij ons daartoe te meer zouden beijveren, wijl wij zien, dat de wraak gereed zal zijn, als iemand die ontheiligt.

Het vierde gebod

Vr. 166 *Laten wij komen tot het vierde gebod.*

Antw : Gedenk de Sabbatdag, dat gij die heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden, en al uw werk doen; doch de zevende is de Sabbath van de Heere uw God. Daarop zult gij geen werk doen, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch de os, noch de ezel, noch de vreemdeling die binnen uw poorten woont. Want in zes dagen heeft God de hemel en de aarde, en al wat daar in is voltooid; op de zevende heeft Hij gerust. Derhalve zegende Hij de Sabbathdag, en heeft hem als Hem heilig afgezonderd.

Vr. 167 *Beveelt Hij zes dagen te arbeiden, om de zevende te rusten?*

Antw : Niet eenvoudigweg; maar zes dagen voor het werken der mensen toestaande, neemt Hij de zevende er uit om voor de rust te bestemmen.

Vr. 168 *Verbiedt Hij ons dan alle werk?*

Antw : Dit gebod heeft een verwijderde en een bijzondere reden. Voor zover het waarnemen van de rust, een deel is van de oude ceremoniën, is het dus met de komst van Christus afgeschaft.

Vr. 169 *Zegt ge soms dat dit gebod eigenlijk op de Joden ziet, en daarom slechts voor een tijd is geweest?*

Antw : Inderdaad, voor zover het ceremonieel is.

Vr. 170 *Hoe dan? Is er niet iets in behalve een ceremonie?*

Antw : Het is om drie redenen gegeven.

Vr. 171 *Deel mij die mede.*

Antw : Om de geestelijke rust af te beelden; om de kerkelijke orde te bewaren; tot verlichting der dienstbaren.

Vr. 172 *Wat verstaat gij onder de geestelijke rust?*

Antw : Wanneer wij met eigen werken ophouden; opdat God in ons Zijn werken volvoere.

Vr. 173 *Wat is voorts de wijze van ophouden?*

Antw : Als wij ons vlees kruisigen; dat is, van onze eigene natuur afstand doen, om door de Geest van God geregeerd te worden.

Vr. 174 *Is het genoeg dat dit iedere zevende dag gebeurt?*

Antw : Welnee, voortdurend. Want wanneer wij eenmaal begonnen zijn, moeten wij de gehele loop van ons leven voortgaan.

Vr. 175 Waarom wordt er dus een vaste dag gesteld om dat te beduiden?

Antw : Het is niet nodig dat de waarheid in alles met de afbeelding overeenstemt, als het maar overeenkomt, voor zover voor het afbeelden nodig is.

Vr. 176 Waarom wordt toch liever de zevende dag voorgeschreven, dan een willekeurige andere?

Antw : Dit getal betekent in de Schrift een volkomenheid. Het is dus geschikt om de voortduur aan te geven. Tevens wijst het aan, dat deze geestelijke rust in dit leven slechts begint, en niet eerder volmaakt zal zijn, dan wanneer wij uit de wereld heengaan.

Vr. 177 Maar wat wil dat zeggen, dat de Heere ons door Zijn voorbeeld tot rusten aanspoort?

Antw : Toen Hij binnen zes dagen een einde gesteld had aan het scheppen der wereld, heeft Hij de zevende gewijd aan het beschouwen van Zijn werken. Om ons daartoe des te sterker aan te sporen, heeft Hij ons Zijn voorbeeld voorgesteld. Want niets is méér na te streven, dan dat wij naar Zijn beeld gevormd worden.

Vr. 178 Maar moet de overdenking van Gods werken niet voortdurend zijn, of is het voldoende uit ieder zevental dagen daarvoor één te bestemmen?

Antw : Het voegt ons weliswaar ons daarin dagelijks te oefenen, maar ter oorzaak van onze zwakheid wordt er in het bijzonder één dag gesteld. En dit is de orde, waarover ik sprak.

Vr. 179 Welke orde moet er dus op die dag in stand gehouden worden?

Antw : Dat het volk samenkomt om de leer van Christus te horen, om aan de publieke gebeden deel te nemen, om belijdenis van zijn geloof af te leggen.

Vr. 180 Leg nu uit wat gij gezegd hebt, dat de Heere door dit gebod ook heeft willen voorzien in verlichting voor de dienstbaren.

Antw : Om aan degenen die onder de macht van een ander zijn, enige ontheffing te geven. Dit dient voorzeker ook om de algemene orde in stand te houden. Want wanneer er één dag voor de rust wordt bestemd, zal ieder zich zó gewennen aan arbeiden in de overige tijd.

Vr. 181 Laten wij nu zien, in hoever dit gebod op ons betrekking heeft.

Antw : Watde ceremonie aangaat, zeg ik dat het afgeschaft is, daar in Christus de waarheid daarvan bestaat.

Vr. 182 Hoe dan?

Antw : Wel, omdat door de kracht van Zijn dood onze oude mens gekruisigd wordt, en wij opgewekt worden tot nieuwheid van leven.

Vr. 183 Wat blijft er voor ons dus over uit het gebod?

Antw : Dat wij de heilige instellingen, die tot de geestelijke orde van de Kerk toedoen, niet verwaarlozen, en wel voornamelijk, dat wij de heilige samenkomsten om Gods Woord te horen, om de sacramenten te gebruiken, en de plechtige openbare gebeden, zoals zij verordend zullen zijn, veelvuldig bijwonen.

Vr. 184 *Brengt de schaduw (figura) ons dan niets méér aan?*

Antw : Zeker wel. Want ze moet tot haar waarheid teruggebracht worden. Dat wij namelijk ingelijfd in het lichaam van Christus, en gemaakt tot Zijn leden, onze eigen werken nalaten, en ons zó aan de leiding van God overgeven.

Het vijfde gebod

Vr. 185 *Laten wij overgaan tot de tweede tafel.*

Antw : Het begin daarvan is: eer uw vader en moeder.

Vr. 186 *Wat betekent dit woord eren ?*

Antw : Dat de kinderen met bescheidenheid en onderdanigheid gewillig zijn en de ouders gehoorzamen, om hen eerbiedig te eren; dat zij helpen als het nodig is, en zich voor hen inspannen. Want in deze drie leden bestaat de eer die aan de ouders verschuldigd is.

Vr. 187 *Ga maar verder.*

Antw : Aan het gebod wordt een belofte toegevoegd: opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de Heere uw God u geven zal.

Vr. 188 *Wat is de betekenis?*

Antw : Dat door de weldadigheid van God lang zullen leven, die de verschuldigde eer aan hun ouders hebben toegebracht.

Vr. 189 *Daar dit leven met zoveel moeiten gevuld is, waarom belooft God ons de lange duur ervan als een weldaad?*

Antw : Aan hoeveel ellenden het ook onderhevig is, toch is het een zegen van God jegens de gelovigen, en wel om deze reden alleen, dat het een bewijs is van Zijn vaderlijke gunst, daar Hij hen hier voedt en onderhoudt.

Vr. 190 *Volgt hieruit het omgekeerde, dat hij die plotseling en voor de rechte leeftijd uit deze wereld wordt weggerukt, door God vervloekt is?*

Antw : Allermint. Veeleer gebeurt het nu en dan, dat naar mate iemand meer door God bemind wordt, hij te spoediger uit deze wereld wordt weggenomen.

Vr. 191 *Maar, als Hij zó doet, hoe voldoet Hij dan aan Zijn belofte ?*

Antw : Al wat God ons aan aardse weldaden belooft, moeten wij onder deze voorwaarde aannemen: voor zover het voor het welzijn van onze ziel en zaligheid dienstig is. Want het zou een geheel omgekeerde orde zijn, als niet altijd de aangelegenheid van onze ziel vooringing.

Vr. 192 *Hoe is het met hen die verachters van hun ouders geweest zijn?*

Antw : Zij zullen niet alleen in het laatste oordeel gestraft worden, maar ook hier zal God hen in het lichaam straffen, of door ze allen midden in de bloei der jaren van hier weg te nemen, of door ze met een smadelijke soort van dood te treffen, of op andere wijzen.

Vr. 193 *Maar spreekt de belofte niet uitdrukkelijk van het land Kanaan? Ps 24 : 1; 85 : 5; 115 : 16.*

Antw : Zó is het, wat de Israëlieten aangaat; maar voor ons heeft dit woord een wijder strekking en moet het uitgebreid worden. Want welke landstreek wij ook bewonen, daar de gehele aarde des Heeren is, wijst Hij haar aan ons toe om te bewonen.

Vr. 194 *Rest er niets anders meer van het gebod?*

Antw : Hoewel de woorden alleen maar van vader en moeder spreken, zijn echter te verstaan allen die over ons gesteld zijn, omdat het met hen evenzo gesteld is.

Vr. 195. *Hoe dan?*

Antw. : Wel, omdat de Heere hen tot de hoogste graad van eer verheven heeft. Want er is geen gezag, geen heerschappij, geen eer, hetzij van ouders, of van Overheden, of van welke leidlieden ook, tenzij dan naar het besluit van God, omdat het Hem behaagt de wereld zó te besturen.

Het zesde gebod

Vr. 196 *Zeg het zesde gebod.*

Antw : Gij zult niet doodslaan.

Vr. 197 *Verbiedt Hij anders niet dan het begaan van een moord?*

Antw : Zeker wel. Want omdat God hier spreekt, zegt Hij niet alleen maar de wet voor de uiterlijke werken, maar ook voor de aandoeningen der ziel, ja daarvoor allermeest.

Vr. 198 *Gij schijnt te willen zeggen, dat het een soort van verborgen doodslag is, waarvan God ons hier terugroept.*

Antw : Zó is het. Want toorn en haat, en iedere begeerte om leed te doen, wordt voor God doodslag gerekend.

Vr. 199 *Hebben wij genoeg gedaan als wij niemand met haat vervolgen?*

Antw : In het geheel niet. Wanneer de Heere namelijk de haat bedwingt en ons terughoudt van alle leed, waardoor onze naaste gekwetst wordt, toont Hij tegelijk dat Hij dit eist, dat wij alle stervelingen van harte liefhebben, en ons trouw beijveren hen te beschermen en te bewaren.

Het zevende gebod

Vr. 200 *Nu naar het zevende.*

Antw : Gij zult niet echtbreken.

Vr. 201 *Leg eens uit wat de hoofdsom ervan is.*

Antw : Dat alle onkuisheid van God vervloekt is. Daarom moeten wij daarvan grondig afstaan, als wij de toorn van God niet tegen ons willen uitdagen.

Vr. 202 *Eist het buitendien niets meer?*

Antw : Wij moeten altijd acht geven op de natuur van de Wetgever, die, naar wij gezegd hebben, niet blijft staan bij het uiterlijke werk, maar veeleer acht geeft op de genegenheden der ziel.

Vr. 203 *Wat omvat het dus nog meer? 1 Cor. 3 : 16 en 6 : 19; 2 Cor. 6 : 16.*

Antw : Omdat zowel onze lichamen als onze zielen tempelen zijn van de Heilige Geest, moeten wij door beide een kuise reinheid betonen; en daarom zijn wij niet slechts eerbaar door onthouding van uiterlijke ontuchtigheid, maar ook met het hart, met de woorden, en tenslotte met de houding en handeling van het lichaam.

Het achtste gebod

Vr. 204 *Laten wij komen tot het achtste.*

Antw : Gij zult niet stelen.

Vr. 205 *Verbiedt dat alleen de diefstal, die door menselijke wetten gestraft wordt, of gaat het verder?*

Antw : Onderde naam van dieverij worden alle soorten kwaad van bedrog en misleidende kunsten begrepen, waardoor wij op het goed van een ander jacht maken. Ons wordt hier dus verboden, zowel met geweld op het goed van de naaste af te gaan, of er met sluwheid en list de hand op te leggen, of op welke andere verkeerde wijze ook te trachten die te verkrijgen.

Vr. 206 *Is het genoeg de handen van kwaaddoen af te houden, of wordt de begeerte hier ook veroordeeld?*

Antw : Hierheen moeten wij altijd teruggaan: Daar de Wetgever geestelijkis, wil Hij niet slechts de uitwendige diefstal bedwingen, maar tevens alle raadslag en toeleg, die voor de anderen enigerwijze schadelijk zijn; en vooral de begeerte zelf; opdat wij ons niet zoeken te verrijken ten koste van de broeders.

Vr. 207 *Wat moeten wij dus doen om het gebod te gehoorzamen?*

Antw : Wij moeten moeite doen, dat ieder het zijne behoudt.

Het negende gebod

Vr. 208 *Wat is het negende gebod?*

Antw : Gij zult geen vals getuige zijn tegen uw naaste.

Vr. 209 *Verbiedt het alleen maar de meined voor het gerecht, of in het algemeen het liegen tegen de naaste?*

Antw : Onder één soort behelst het een algemene leer, dat wij de naaste niet vals belasteren; en dat wij zijn goede naam niet schenden door ons kwaadspreken en minachten, of hem enige schade toebrengen in zijn goederen.

Vr. 210 *Waarom echter noemt het in het bijzonder de publieke meined?*

Antw : Om ons des te meer afschuw in te boezemen voor dit misdrijf. Want het duidt aan, dat als iemand gewend is aan kwaadspreken en lasteren, hij vandaar gemakkelijk tot meineden vervallen zal, als hij de gelegenheid zal krijgen zijn naaste te onteren.

Vr. 211 *Wil het ons alleen maar van kwaadspreken afhouden, of ook van kwade verdenking en kwaadwillig en onbillijk oordelen?*

Antw : Beide veroordeelt het, volgens de boven aangevoerde redenen. Want wat voor de mensen kwaad is om te doen, dat is voor God ook kwaad om te willen.

Vr. 212 *Leg eens uit wat het in hoofdsom wil.*

Antw : Het verbiedt, dat wij geneigd zijn kwaad te denken van onze naasten, of hen te ontëren; ja veeleer gebiedt het, dat wij zo billijk en menslievend gezind zijn, dat wij, zoveel de waarheid toelaat, goed van hen denken, en ons best doen hun goede naam ongeschonden te bewaren.

Het tiende gebod

Vr. 213 *Zeg het laatste gebod eens op?*

Antw : Gij zult niet begeren het huis van uw naaste; gij zult niet begeren de vrouw van uw naaste; zijn knecht niet, zijn dienstmaagd niet, zijn rund niet, zijn ezel niet, en niets anders dat van hem is.

Vr. 214 *Daar de gehele Wet geestelijk is, zoals ge hiervóór zo dikwijls gezegd hebt, en niet alleen ingezet om de uiterlijke werken te bedwingen, maar ook om de genegenheden der ziel terecht te brengen, wat voegt dit daar nog meer bij?*

Antw : Door de andere geboden heeft de Heere het willen en de genegenheden willen regeren en besturen, maar hier ook de gedachten, die enige begeerte meebrengen, een wet gesteld, al komen ze ook niet tot een bepaalde beslissing.

Vr. 215 *Zegt gij dat ook de geringste begeerten, die de gelovigen bekruipen, en hun in gedachten komen, zonden zijn, ook als ze eerder tegengestaan dan toegestemd worden?*

Antw : Het staat zeker vast, dat alle slechte gedachten, ook al komt er geen toestemming bij, uit de verdorvenheid van onze natuur voortkomen. Maar ik zeg slechts dit, dat door dit gebod de zondige begeerten veroordeeld worden, die het hart van een mens zo prikkelen en aanporren, dat ze toch niet voortgaan tot een vast en weloverwogen wilsbesluit.

Vr. 216 *Gij verstaat het dus zó, dat tot hiertoe wel de kwade genegenheden, waarin de mensen berusten en die ze Laten begaan, verboden zijn; maar dat er nu zulk een volkomen zuiverheid van ons geëist wordt, dat onze harten geen enkele verkeerde begeerte toelaten, waardoor zij tot zonde worden aangezet?*

Antw : Zó is het.

De hoofdsom der Wet

Vr. 217 *Mogen wij nu een korte samenvatting van de Wet samenstellen?*

Antw : Opperbest. Wij verdelen ze toch in twee hoofdstukken?

Het eerste is, dat wij God liefhebben met geheel ons hart, met geheel onze ziel en met al onze krachten. Het tweede, dat wij onze naasten liefhebben evenals onszelf.

Vr. 218 *Wat houdt de liefde tot God in?*

Antw : Hem liefhebben, gelijk het past God lief te hebben, en wel, dat Hij tegelijk als Heere, en Vader en Behouder erkend wordt. Derhalve is aan de liefde tot God verbonden de eerbied voor Hem, de wil Hem te gehoorzamen, het vertrouwen dat op Hem gesteld moet worden.

Vr. 219 *Wat verstaat gij door geheel het hart, geheel de ziel en alle krachten?*

Antw : Met zulk een vurige ijver, dat er in ons in het geheel voor geen gedachten, geen verlangens, geen streven plaats is, dat met deze liefde in strijd is.

Vr. 220 *Wat is de zin van het tweede hoofdstuk?*

Antw : Gelijk wij van nature zo zeer geneigd zijn om onszelf te beminnen, dat deze neiging alle andere overheerst, zo moet de liefde tot de naasten zo in ons regeren, dat die ons in allen deelen bestuurt, en het richtsnoer is van al onze raadslagen en daden.

Vr. 221 *Wat betekent de benaming naaste?*

Antw : Niet alleen de verwanten en vrienden, of die door een of andere onvermijdelijkheid met ons verbonden zijn, maar ook diegenen die ons onbekend zijn, ja zelfs vijanden.

Vr. 222 *Wat voor band hebben die toch met ons?*

Antw : Ongetwijfeld zijn zij met die band verbonden, waarmede God heel het menselijk geslacht tesaam verenigd heeft, want die is onverbrekkelijk en onschendbaar, en kan door niemands slechtheid teniet gedaan worden.

Vr. 223 *Gij zegt dus, als iemand ons haat, dat dat voor hem zelf is; dat hij niettemin voor ons een naaste blijft, en daarvoor door ons gehouden moet worden, omdat de onschendbare orde van God vaststaat, waardoor deze band onder elkander bekrachtigd is.*

Antw : Zó is het.

Het gebruik van de Wet

Vr. 224 *Daar de Wet de rechte wijze van verering van God aanwijst, moeten wij dan niet geheel naar zijn voorschrift leven?*

Antw : Dat is zeker waar. Maar allen lijden aan zulk een zwakte, dat niemand, wat hij verschuldigd is, te allen deelen vervult.

Vr. 225 *Waarom eist God dan zulk een volmaaktheid van ons, die onze kracht te boven gaat?*

Antw : Hij eist niets, dat wij niet gehouden zijn te volbrengen. Overigens, als wij ons maar inspannen voor deze wijze van leven die hier voorgeschreven wordt, ook al zijn wij ver af van het doel dat is van de volmaaktheid de Heere vergeeft ons, wat er ontbreekt.

Vr. 226 *Spreekt gij over alle mensen in het algemeen, of slechts over de gelovigen?*

Antw : Wie door de Geest van God nog niet is wedergeboren, zal zelfs niet in staat zijn aan de geringste letter van de Wet te beginnen. Bovendien, gesteld dat er iemand gevonden wordt die voor zeker deel de Wet gehoorzaamt, zullen wij toch niet oordelen dat hij daarom voor God voldaan heeft. Want Hij verklaart allen voor vervloekt, die niet alles vervuld hebben, wat daarin vervat is.

Vr. 227 *Hieruit is vast te stellen, dat gelijk er twee soorten mensen zijn, zo ook de taak van de Wet tweevoudig is.*

Antw : Zeker. Want bij de ongelovigen werkt zij niets anders uit, dan dat zij hun alle verontschuldiging voor God ontnemt. En dit bedoelt Paulus, als hij haar noemt een bediening des doods en der veroordeling. Maar jegens de gelovigen heeft zij een heel ander nut.

Vr. 228 *Welk dan?*

Antw : Om te beginnen, daar zij uit haar leren dat zij de gerechtigheid door werken niet kunnen verkrijgen, worden zij op deze wijze tot nederigheid opgevoed, hetgeen de ware voorbereiding is

om het heil in Christus te zoeken. Vervolgens, voor zover zij veel meer van hen eist dan zij kunnen volbrengen, spoort zij hen aan om kracht van God te vragen, en overtuigt hen tevens van voortdurende schuld, om zichzelf niet te durven verheffen. Ten laatste is zij hun tot een teugel, waardoor zij bij de vreze Gods bewaard blijven.

Vr. 229 Hoewel wij dus in deze aardse vreemdelingschap aan de Wet nooit voldoen, moeten wij dit toch niet overbodig achten dat zij zulk een stipte volmaaktheid van ons vordert. Want zij toont het doel waarnaar wij moeten streven, en de eindpaal waartoe wij moeten geraken; opdat ieder van ons naar de maat van de hem geschonken genade, met voortdurende ijver moge trachten zijn leven in te richten tot de hoogste rechtschapenheid, en al meer vorderingen te maken.

Antw : Dat is mijn gevoelen.

Vr. 230 Hebben wij in de Wet geen volmaakte regel van alle gerechtigheid?

Antw : Ja, en wel zozeer, dat God niets anders van ons wil, dan dat wij haar volgen; daarentegen acht Hij ongeldig en verwerpt Hij, al wat wij buiten Zijn voorschrift ondernemen. Want Hij acht geen ander offer aannemelijk, dan gehoorzaamheid.

Vr. 231 Waartoe dienen dus zoveel vermaningen, voorschriften, opwekkingen, die zowel de profeten als de Apostelen overal gebruiken?

Antw : Het zijn anders niet dan louter uitleggingen van de Wet, die ons leiden tot de gehoorzaamheid aan de Wet, eerder dan dat zij daarvan afvoeren.

Vr. 232 Maar zij geeft geen voorschrift voor ieders bijzondere roeping.

Antw : Daar zij beveelt ieder het zijne te geven, ligt het voor de hand daaruit af te leiden, wat ieders plicht is, bijzonder in zijn ambt en zijn beroep. En er staan overal in de Schrift, gelijk gezegd is, verspreide uitleggingen van de afzonderlijke geboden. Want wat de Heere hier in hoofdsom samenvat met weinig woorden, wordt op een andere plaats vollediger en breder uiteengezet.

OVER HET GEBED

Vr. 233 Daar er over het tweede gedeelte van de verering van God, die gelegen is in dienstwilligheid en gehoorzaamheid, genoeg gehandeld is, laten we nu over het derde deel spreken.

Antw : Wij hebben gezegd, dat het de aanroeping is, wanneer wij tot Hem in alle nood de toevlucht nemen.

Vr. 234 Zijt ge van oordeel dat Hij alleen aangeroept moet worden?

Antw : Zeer zeker. Want dit eist Hij, als een verering, die eigen is aan Zijn goddelijkheid.

Vr. 235 Als de zaak zó staat, op welke wijze zal het dan geoorloofd zijn, mensen te smeken om ons hulp te brengen?

Antw. : Tussen deze twee is er een heel groot verschil; want wanneer wij God aanroepen, betuigen wij dat wij ergens anders vandaan niets goeds verwachten, en dat wij geheel onze hulp nergens elders stellen; intussen zoeken wij, toch bijstand bij hen, voor zover Hij het toestaat, en hun het vermogen schenkt om ons bij te staan.

Vr. 236 *Gij zegt dus, dat ons toevlucht nemen tot mensenhulp en trouw niet verhindert dat wij een enig God aanroepen, omdat ons vertrouwen allerm minst op hen gevestigd is, en wij roepen hen niet anders te hulp, dan omdat God hen op zekere wijze, door hen met het vermogen om wel te doen toe te rusten, voor ons bestemd heeft tot bedienaars van Zijn weldadigheid, door wier handen Hij ons wil helpen, en van wie Hij wil dat wij de hulpmiddelen vragen, die Hij in hun hand gesteld heeft.*

Antw : Dat is mijn gevoelen, en diensvolgens is het gepast, dat wij Gode dank weten voor alle weldaden die wij van hen ontvangen, gelijk Hij zelf in werkelijkheid al die dingen door hun dienst toedeelt.

Vr. 237 *Moeten wij dan toch de mensen geen dank toebrengen, zo dikwijls zij enige plicht jegens ons vervuld hebben. Want dat schrijft de natuurlijke billijkheid en de wet der beleefdheid voor.*

Antw : Dat moet zeker, en dat om deze enige reden, dat God hun deze eer waardig keurt, dat Hij de goede dingen die uit de onuitputtelijke bron van Zijn milddadigheid voortvloeien, door hun handen, als door beekjes naar ons heenleidt. Want op deze wijze verplicht Hij ons aan hen, en Hij wil dat wij dit erkennen. Derhalve doet hij, die zich jegens de mensen niet dankbaar betoont, op deze wijze ook zijn ondankbaarheid jegens God uitkomen.

Vr. 238 *Is het geoorloofd hieruit af te leiden dat zowel de Engelen als de heilige dienstknechten van God, die uit dit leven zijn heengegaan, ten onrechte aangeropen worden?*

Antw : Dat is geoorloofd. Want God heeft aan de heiligen niet de taak gegeven om ons hulp te verlenen. Maar wat de Engelen betreft, hoewel Hij hun arbeid gebruikt tot ons heil, wil Hij toch niet dat ze door ons aangeropen worden.

Vr. 239 *Gij zegt dus, dat al wat met de orde die God gesteld heeft niet nauwkeurig passend overeenkomt, met Zijn wil in strijd is.*

Antw : Zó is het. Want het is een zéker teken van ongelovigheid, met die dingen die God ons geeft, niet tevreden te zijn. Vervolgens, wanneer wij ons begeven tot het geloof van heiligen of Engelen, waar God ons tot Zich alleen roept, en een deel van ons vertrouwen, dat geheel op God alleen gesteld had moeten worden, op hen overbrengen, vervallen wij tot afgoderij; wanneer wij namelijk over hen gaan verdelen, wat God volledig enkel voor Zich alleen opeiste.

Hoe moeten wij bidden? Laten wij nu over de wijze van bidden handelen.

Vr. 240 *Is de tong voldoende voor het bidden, of vereist het gebed ook de geest (mens) en het hart?*

Antw : De tong is weliswaar niet altijd noodzakelijk, maar een waar gebed kan het verstand en de genegenheid nooit missen.

Vr. 241 *Met welk argument zult gij dit bewijzen?*

Antw : Daar God immers een Geest is, eist Hij, daar Hij anders altijd het hart van de mensen vraagt, dat dan toch voornamelijk in het gebed, waardoor wij met Hem gemeenschap hebben. Om welke reden Hij slechts aan diegenen die Hem in waarheid aanroepen, belooft dat Hij hen nabij zal zijn; daarentegen echter verwenst en vervloekt Hij allen, die in geveinsdheid en niet van harte bidden.

Vr. 242 *Gebeden die slechts met de mond worden uitgesproken zijn dus ijdel en nietig.*

Antw : Dat niet alleen, maar ze mishagen God ook zeer.

Vr. 243 *Welke gevoelens vereist God in het gebed?*

Antw : Ten eerste, dat wij onze nood en ellende gevoelen, opdat dit gevoel droefheid en zorg in onze harten doe ontstaan; vervolgens gloeien van hevig en ernstig verlangen om genade van God te verkrijgen, hetgeen ook de vurigheid van het bidden in ons ontsteekt.

Vr. 244 *Vloeit dit gevoel bij de mensen voort uit het natuurlijk gemoed, of komt het bij hen voort uit de genade van God? Rom. 8 : 25; Gal. 4 : 6.*

Antw : Het is noodzakelijkd at God ons hier te hulp komt. Want wij zijn voor beide geheel onbekwaam. Het is de Geest van God, die in ons onuitsprekelijke verzuchtingen verwekt, en onze zielen neigt tot deze verlangens, die in het gebed vereist worden.

Vr. 245 *Bedoelt deze leer dat wij stilzittend en in zekere zin slapend de beweging van de Geest inwachten, en niet ieder zichzelf tot bidden opwekt?*

Antw : Allermint. Maar veeleer is dit het doel, dat als de gelovigen zich koud gevoelen, en traag tot het gebed, of in minder goede gesteldheid, zij terstond de toevlucht tot God nemen, en vragen ontvlamd te worden door de vurige inwerking van Zijn Geest, waardoor zij tot het bidden geschikt gemaakt worden.

Vr. 246 *Gij verstaat het toch niet zó, dat de tong bij de gebeden in het geheel niet gebruikt wordt?*

Antw : In het geheel niet. Want zij is dikwijls tot steun om de geest op te heffen en vast te houden, om niet zo gemakkelijk van God afgetrokken te worden. Bovendien is het gepast, dat, daar zij geschapen is om Gods glorie te verheerlijken boven de andere ledematen, geheel haar vermogen voor dit gebruik wordt ontplooid. Daarbij drijft de vurigheid van de ijver de mens er nu en dan toe, dat de tong zonder overleg in woorden uitbreekt.

Vr. 247 *Als dat zó is, wat voordeel bekomen dan degenen die in een vreemde taal bidden die zij zelf niet begrijpen? 1 Cor. 14 : 25.*

Antw : Dat is immers niets anders, dan spotten met God. Laat daarom die huichelarij uit het Christendom verdwijnen.

Vr. 248 *Maar, als wij bidden, doen wij dat dan op goed geluk, onzeker van de uitkomst, of wel moet dit voor ons vaststaan, dat wij door de Heere verhoord zullen worden? Rom. 10 : 14.*

Antw : Dit moet het voortdurende fundament van het gebed zijn, dat wij verhoord zullen worden door de Heere, en al wat wij vragen, zullen verkrijgen, voor zover het heilzaam voor ons is. Om deze reden leert Paulus, dat het rechte aanroepen van God uit het geloof voortvloeit. Want nooit zal iemand Hem recht aanroepen, als hij niet eerst rust gevonden heeft in het vaste vertrouwen op Zijn goedheid.

Vr. 249 *Wat zal er dus met hen gebeuren, die weifelend bidden, en niet in hun harten vaststellen wat zij door hun bidden zullen bereiken, ja onzeker zijn, of hun gebeden door God gehoord worden of niet?*

Antw : Hun gebeden zijn ijdel en tevergeefs, daar ze door geen enkele belofte zijn ondersteund. Want ons wordt bevolen met vast vertrouwen te vragen; en de belofte wordt er bijgevoegd, dat al wat wij gelovig zullen vragen, ons dat gegeven zal worden. Matth. 21 : 22; Marc. 11 : 24; Jac. 1 : 6.

Vr. 250 Er blijft over dat wij zien, vanwaar bij ons zoveel vertrouwen komt, dat wij, wijl wij op zoveel manieren onwaardig zijn in Gods oog, ons toch voor Zijn aangezicht durven stellen. Ps. 50 : 15; 91 : 15; 145 : 18; Jes. 30 : 19; 65 : 1; Jer. 29 : 12; Joel 2 : 32; Rom. 8 : 25; 10 : 13; 1 Tim. 2 : 5; 1 Joh. 2:1; Hebr. 4 : 14; Joh. 14 : 14.

Antw : Ten eerste, wij hebben beloften, waarop wij ons eenvoudig, met terzijde laten van de toestand van onze onwaardigheid moeten gronden. Vervolgens, als wij kinderen van God zijn, bezielt ons Zijn Geest, en spoort ons aan om tot Hem, als tot onze Vader, ons vertrouwelijk te begeven, zonder enige twijfel. En opdat wij niet daarom, dat wij als wormen zijn, en het bewustzijn van onze zonden ons drukt, voor Zijn heerlijke majesteit verschrikken, stelt Hij ons Christus tot een Middelaar voor, en daar Die voor ons de toegang opent, zijn wij allerminst bezorgd over het verkrijgen van genade.

Vr. 251 Verstaat gij het zó, dat God anders niet dan in de Naam van Christus alleen moet aangeroept worden?

Antw : Dat is mijn gevoelen. Want zó wordt het ons met uitgedrukte woorden voorgeschreven; en de belofte wordt er bijgevoegd, dathet door Zijn tussenkomst zal geschieden, dat wij verkrijgen wat wij vragen.

Vr. 252 Wie steunend op deze voorspraak, vol vertrouwen tot God gaat, en aan God en aan zichzelf, alleen deze Voorspraak voorstelt, is dus niet van vermetelheid of aanmatiging te beschuldigen?

Antw : Op generlei wijze. Want wie zó bidt, stelt zijn gebeden op als uit Zijn mond, daar hij weet dat zijn gebed door diens voorspraak gesteund en aanbevolen wordt. Rom. 8 : 33; Rom. 8 : 15.

Wat wij moeten bidden

Vr. 253 Laten wij nu behandelen, wat de gebeden van de gelovigen moeten bevatten. Is het geoorloofd, alles wat ons in den zin komt van God af te smeken, of moet hier een vaste regel gevolgd worden?

Antw : Dat zou een al te verkeerde manier van bidden zijn, toe te geven aan eigen verlangens, en het oordeel van het vlees. Want wij zijn ook te dom om te kunnen beoordelen wat goed voor ons is, en wij lijden aan zulk een ongebondenheid van begeerten, dat het nodig is die door een teugel te bedwingen.

Vr. 254 Wat moet er dan dus gebeuren?

Antw : Er blijft slechts dit over, dat God zelf ons de rechte vorm van bidden voorschrijft, opdat wij slechts volgen terwijl Hij ons bij de hand neemt, en als 't ware met woorden voorgeat.

Vr. 255 Welke wet heeft Hij ons voorgeschreven?

Antw : Er wordt weliswaar, over de Schriften verspreid, een brede en overvloedige leer van deze zaak overgeleverd, maar om ons meer op een bepaald doel te richten, heeft Hij een vorm samengesteld, en als 't ware voorgezegd, waarin alles wat wij van God behoren te bidden, en wat voor ons dienstig is, in het kort is samengevat, en in weinige hoofdpunten voorgesteld.

Het onze Vader

Vr. 256 Zeg die eens op. Matth. 6 : 9; Luc. 11 : 2.

Antw : Gevraagd door de discipelen op welke wijze men bidden moest, heeft onze Heere Christus geantwoord: Als gij wilt bidden, spreekt aldus: Onze Vader, Die in de hemelen zijt, geheiligd zij Uw Naam; moge Uw Rijk komen; Uw wil geschiede, op de aarde gelijk in de hemel; geef ons heden ons dagelijks brood; en vergeef ons onze schulden, gelijk wij ook onze schuldenaren vergeven; en leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boze. Want van U is het koninkrijk, en de macht, en de heerlijkheid. Amen.

Vr. 257 Laten wij het in hoofdstukken verdelen, om beter te begrijpen wat het bevat.

Antw : Het heeft zes delen, waarvan de eerste drie, zonder met ons rekening te houden, op de heerlijkheid van God betrekking hebben, als hun eigenlijke doel; de andere hebben het oog op ons, en ons heil.

Vr. 258 Moeten wij dan iets van God bidden, waaruit voor ons niets goeds voortkomt?

Antw : Hij zelf heeft wel, naar Zijn oneindige goedheid, alles zó samengesteld, dat er niets op Zijn verheerlijking uitloopt, dat niet ook voor ons heilrijk is. Derhalve bewerkt Hij, dat wanneer Zijn Naam geheiligd wordt, het voor ons ook tot heiliging strekt; Zijn koninkrijk komt niet, zonder dat wij er enigerwijze deelgenoten van zijn. Maar bij het bidden om al deze dingen, is het gepast het oog te richten op Zijn verheerlijking, met voorbijgaan van ons nut.

Vr. 259 Dus, volgens deze leer zijn deze drie beden weliswaar met ons nut verbonden, maar ze moeten niet tot een ander doel strekken, dan dat Gods Naam verheerlijkt wordt.

Antw : Zo is het, en evenzo moet ook bij de andere drie deze eer van God ons ter harte gaan, hoezeer ze ook eigenlijk bestemd zijn om die dingen te vragen, die in ons belang en tot ons heil zijn.

De aanspraak

Vr. 260 Laten wij nu overgaan tot de uitlegging der woorden, en om te beginnen, waarom wordt de naam Vader hier liever dan enige andere aan God toegekend?

Antw : Omdat voor de rechte manier van bidden allereerst vereist wordt het vaste vertrouwen van het geweten, neemt God Zich de ze Naam aan, die niets dan louter lieflijkheid laathoren, om ons zo uit te nodigen Hem vertrouwelijk aan te roepen, met uitdrijven van alle angst uit onze harten.

Vr. 261 Zullen wij het dus wagen zonder zwaarigheid rechtstreeks tot God te gaan, gelijk kinderen gewoon zijn naar de ouders te gaan?

Antw : Zeker. Ja zelfs met veel groter vertrouwen dat wij krijgen, wat wij vragen. Want, gelijk de Meester ons opwekt, als wij, hoewel wij slecht zijn, toch onze kinderen geen goede dingen kunnen weigeren, en het ook niet uithouden ze ledig weg te zenden, en ze geen vergift toereiken voor brood, hoeveel te meer weldadigheid is er van de hemelse Vader te verwachten, die niet alleen ten hoogste goed is, maar ook de goedheid zelf? Matth. 7 : 11.

Vr. 262 *Is het ook niet geoorloofd uit deze Naam een argument te ontleen, waardoor hetgeen in het begin gezegd is, namelijk dat alle gebeden gegrond zijn op de voorspraak van Christus, bewezen wordt?*

Antw : En wel een zeer sterk argument. Want God houdt ons niet voor kinderen, tenzij voor zover wij leden van Christus zijn. Joh. 15 : 7; Rom.8 : 15.

Vr. 263 *Waarom noemt ge Hem liever gemeenschappelijk onze Vader, dan de uwe in het bijzonder?*

Antw : Weliswaar kan ieder gelovige Hem de Zijne noemen; maar de Heere heeft daarom de gemeenschappelijke aanduiding gebruikt, om ons in de gebeden aan de liefde te gewennen, opdat niet met verwaarlozing van de anderen, ieder alleen maar voor zichzelf zorgt.

Vr. 264 *Wat wil dat zeggen wat er bij staat, dat God in de hemelen is?*

Antw : Dat is zoveel alsof ik Hem de Verhevene, de Machtige, de Onomvatbare zou noemen.

Vr. 265 *Waartoe is dat, en om welke reden?*

Antw : Wel, op deze wijze worden wij onderwezen, wanneer wij Hem aanroepen, de harten omhoog te heffen, om van Hem niets vleselijks of aards te denken, en Hem niet te meten met het maatje van onze bevatting, niet door van Hem te gering te denken, Hem willen brengen tot gehoorzaamheid aan onze wil, maar veeleer met vrees en eerbied Zijn heerlijke Majesteit leren te bewonderen. Dit heeft ook de kracht, om ons vertrouwen in Hem op te wekken en te versterken, daar Hij Heere en Meester van de hemel wordt genoemd, Die door Zijn wil alles regeert.

De eerste bede

Vr. 266 *Zeg mij de hoofdsom van de eerste bede.*

Antw : Onder de Naam van God verstaat de Schrift de bekendheid en de roem waarmee Hij onder de mensen geëerd wordt. Wij vragen dus dat Zijn glorie overal en in alles vermeerderd moge worden.

Vr. 267 *Maar kan Zijn glorie dan toenemen of verminderen?*

Antw : In zichzelf wordt ze niet groter en vermindert niet. Maar wij vragen dat zij verheerlijkt wordt onder de mensen naar dat Hem toekomt; dat al wat God doet, al Zijn werken, zo heerlijk uitkomen, als ze zijn, zodat Hij op alle manieren verheerlijkt wordt.

De tweede bede

Vr. 268 *Wat verstaat gij in de tweede bede onder het Koninkrijk van God?*

Antw : Het bestaat voornamelijk in twee delen. Dat Hij de uitverkorenen door Zijn Geest regeert; dat Hij de verworpenen, die weigeren zich aan Hem in gehoorzaamheid over te geven terneer werpt en ten verderve overgeeft, opdat het zó duidelijk worde dat er niets is wat Zijn kracht kan weerstaan.

Vr. 269 *Hoe bidt gij dat dit Rijk moge komen?*

Antw : Dat de Heere het getal der gelovigen dagelijks vermeerdere, dat Hij ze gedurig overstelpe met de gaven van Zijn Geest, totdat Hij ze geheel gevuld heeft. Daarbij, dat Hij Zijn waarheid tot verdrijving van de duisternissen van Satan meer en meer helder en klaar aan den dag doe

treden, opdat Hij door het openbaar maken van Zijn gerechtigheid, alle ongerechtigheid teniet doe.

Vr. 270 Gebeuren al deze dingen dan niet dagelijks? 1 Cor. 15 : 28.

Antw : Zij gebeuren op zulk een wijze, dat gezegd kan worden dat het Rijk van God begonnen is. Wij bidden dus, dat het voortdurend toeneemt en voortgaat, totdat het tot de hoogste top gekomen is, hetgeen wij hopen dat eindelijk op de laatste dag zal geschieden, waarop God alleen, nadat alle schepselen tot de orde geroepen zullen zijn, verhoogd zal worden en uitblinken zal, en zó alles in allen zal zijn.

De derde bede

Vr. 271 Welke betekenis heeft het, dat gij bidt, dat de wil van God geschiede?

Antw : Dat alle schepselen tot gehoorzaamheid aan Hem gebracht worden, en zó van Zijn wenk afhangen, dat er niets geschiedt dan naar Zijn beslissing.

Vr. 272 Denkt gij dan dat er iets buiten Zijn wil kan geschieden?

Antw : Wij vragen niet alleen, dat, wat Hij bij Zichzelf besloten heeft moge gebeuren, maar ook dat Hij na bedwingen en onderwerpen van alle weerspanningheid, alle willen van allen aan de Zijne moge onderwerpen, en onder Zijn gehoorzaamheid samenbrengen.

Vr. 273 Doen wij dan geen afstand van eigen willen, door zó te bidden?

Antw : Geheel en al; en dat niet alleen tot dit doel, dat Hij alle begeerten, die met Zijn wil strijden, in ons werkeloos maakt, maar ook dat Hij in ons nieuwe gezindheden en nieuwe harten formeert, opdat wij niets zelf van onszelf willen, maar veeleer Zijn Geest onze wensen bestuurt, opdat ze een algehele samenstemming met God hebben.

Vr. 274 Waarom bidt gij dat dit op de aarde moge geschieden gelijk in den hemel?

Antw : Omdat de heilige Engelen, die Zijn hemelse schepselen zijn, dit ene voornemen hebben, dat zij Hem in alles gehoorzamen, en altijd luisteren naar Zijn bevelen, en bovendien tot het betonen van gehoorzaamheid bereid zijn, bid ik zulk een genegenheid voor de mensen, dat ieder zich geheel en al tot vrijwillige gehoorzaamheid aan Hem toewijdt.

De vierde bede

Vr. 275 Nu kom ik tot het tweede deel. Wat betekent het dagelijks brood dat ge vraagt?

Antw : In het algemeen alles wat tot onderhoud van het tegenwoordige leven dient; niet om te voeden alleen, of te kleden, maar ook door alle andere middelen te verschaffen, waardoor hetgeen nodig is voor het uitwendige leven in stand gehouden wordt. Om ons brood, voor zover de Heere weet dat het goed voor ons is, in vrede te kunnen eten.

Vr. 276 Maar waarom vraagt ge dat u door God gegeven wordt, wat Hij ons beveelt door onze arbeid te verwerven? Deut. 8 : 3; Matth. 4 : 4.

Antw : Hoewel wij om ons voedsel te verwerven moeten arbeiden en ook moeten zweten, worden wij toch niet door onze arbeid, onze bedrijvigheid, onze vlijt gevoed, maar alleen door de zegen van God, waardoor juist het werk van onze handen gedijs, terwijl het anders tevergeefs

zal zijn. Bovendien moeten wij het zó verstaan dat wij, ookwanneer wij overvloed van spijzen voor handen hebben, en daarvan eten, toch niet door de substantie daarvan, maar alleen door de kracht van God gevoed worden. Want zij hebben zulk een kracht ook niet van nature ingeschapen, maar God uit de hemel bedient er Zich van als van werktuigen van Zijn weldadigheid.

Vr. 277 Maar met welk recht noemt gij het uw brood, terwijl gij vraagt dat het u door God gegeven wordt?
Antw : Wel, omdat het door Gods goedheid het onze wordt, al is Hij het ons allerminst verschuldigd. Wij worden door dit woord aangemaand ons te matigen in het begeren van het brood van een ander, en tevreden te wezen met wat op wettige wijze ons als uit Gods Hand toekomt.

Vr.278 Waarom voegt ge daarbij dagelijks en heden?
Antw : Door deze twee woordjes worden wij tot matigheid en onbaatzuchtigheid onderwezen, opdat onze gebeden de maat van de noodzakelijkheid niet te buiten gaan.

Vr. 279 Daar dit gebed allen gemeen moet zijn, hoe kan het dan dat de rijken, die genoeg in huis hebben en een voorraad weggelegd hebben voor lange tijd. voor zichzelf bidden dat het hun dagelijks gegeven wordt?
Antw : Dit moet even gelijk voor rijken en armen vast staan, dat niets van de dingen die zij hebben, hun ten voordeel wezen zal, dan voor zover God hun zowel het gebruik toegestaan heeft, en door Zijn genade bewerkt heeft, dat het gebruik zelf vruchtdragend is en van goede uitwerking. Derhalve hebben wij niets bij het bezitten van alles, tenzij dan dat wij het van uur tot uur uit Gods Hand ontvangen, zoveel als voor ons nodig en genoeg is.

De vijfde bede

Vr. 280 Wat bevat de vijfde bede?
Antw : Dat de Heere ons de zonden vergeeft.

Vr. 281 Is er geen sterveling te vinden, die zó rechtvaardig is, dat hij deze vergeving niet nodig heeft?
Antw : Absoluut niemand. Want toen Christus deze vorm van bidden aan Zijn apostelen gegeven heeft, heeft Hij die voor de gehele Kerk bestemd. Daarom behoort iemand die zich aan deze noodzakelijkheid zou willen onttrekken, uit het gezelschap der gelovigen te vertrekken. En wij horen immers wat de Schrift betuigt, dat wie zou strijden om zich in één ding voor God te rechtvaardigen, in duizend schuldig bevonden zal worden. De enige toevlucht blijft dus voor allen Zijn barmhartigheid. Job 9 :3.

Vr. 282 Hoe meent gij dat de zonden ons vergeven worden?
Antw : Zoals de woorden van Christus zelf luiden, dat het namelijk schuldposten zijn, die ons onder de straf verplichting van de eeuwige dood houden, totdat God ons door Zijn loutere milddadigheid bevrijdt.

Vr. 283 Gij zegt dus dat wij vergeving der zonden verkrijgen, door de genadige barmhartigheid van God.
Antw : Zeer zeker. Want wanneer de straf gedragen moet worden zelfs van de geringste zonde, zullen wij in het geheel geen voldoening kunnen geven. Het is dus noodzakelijk dat Hij alles om niet vergeet en vergeeft.

Vr. 284 *Welk nut komt ons toe uit deze vergeving?*

Antw : Dan zijn wij Hem even aangenaam, alsof wij rechtvaardig waren en onschuldig; en tevens wordt het vertrouwen op zijn Vaderlijke genegenheid, waaruit zaligheid voor ons zeker is, in onze gewetens bevestigd.

Vr. 285 *Deze voorwaarde, die er bijgevoegd wordt, dat Hij ons vergeeft, gelijk ook wij vergeven die ons schuldig zijn, betekent die, dat wij de vergeving van God verdienen, door de mensen te vergeven als zij iets tegen ons misdreven hebben?*

Antw : Allermint. Want zó zou de vergiffenis niet om niet zijn, en niet alleen in de voldoening van Christus, die Hij aan het kruis voor ons volbracht heeft, gegrond, gelijk recht is. Maar omdat wij, door het onrecht dat ons is aangedaan te vergeten, terwijl wij Zijn vergevensgezindheid en goedheid navolgen, in werkelijkheid tonen dat wij Zijn kinderen zijn, daarom heeft Hij ons door dit kenteken willen verzekeren, en tevens bij tegenstelling aantonen, dat als wij ons niet bereid en inschikkelijk zullen betonen om te vergeven, dat er dan van Hem niets anders te verwachten is dan de grootste en onverbidde ernstige gestrengheid.

Vr. 286 *Gij zegt dus, dat hier door God afgewezen worden en ontzet uit de plaats van kinderen, allen die beledigingen niet van harte kunnen vergeven, opdat ze niet vertrouwen dat er in den hemel voor hen een plaats van vergeving zal zijn.*

Antw : Dat is mijn gevoelen. Opdat dat woord vervuld wordt, dat ieder weder gemeten zal worden met dezelfde maat die hij bij anderen gebruikt zal hebben.

De zesde bede

Vr. 287 *Wat volgt daarna?*

Antw : Dat de Heere ons niet in verzoeking leidt, maar veeleer van den boze bevrijdt.

Vr. 288 *Sluit gij dit alles in één bede in?*

Antw : Er is maar één bede. Want het laatste gedeelte is een uitlegging van het eerste.

Vr. 289 *Wat behelst dit hoofdzakelijk?*

Antw : Dat de Heere niet toelate dat wij in de zonde storten of vervallen; dat Hij niet toelate, dat wij door de duivel, en onze vleselijke begeerten, die een voortdurende strijd tegen ons voeren, overwonnen worden, maar ons veeleer met Zijn kracht versterke om weerstand te bieden, ons ondersteune met Zijn Hand, ons door Zijn hulp versterke en bescherm, om zó onder Zijn trouwe hoede en bescherming veilig te wonen.

Vr. 290 *Op welke wijze geschiedt dit dan?*

Antw : Wanneer wij door Zijn Geest bestuurd, met zulk een liefde en verlangen naar gerechtigheid worden beziel, dat wij daardoor de zonde, het vlees en de Satan overwinnen, en daartegenover met zulk een haat tegen de zonde, dat ze ons, afgescheiden van de wereld, in zuivere heiligheid bewaart. Want onze overwinning bestaat in de kracht van de Geest.

Vr. 291 *Hebben niet allen deze hulp nodig? 1 Petr. 5 : 8.*

Antw : Enwie zou die kunnen missen? Want de duivel bedreigt ons voortdurend, en hij gaat rond als een brullende leeuw, die zoekt wie hij verslinden zal. Doch wij, zwak als wij zijn, zouden

dadelijk bezwijken, ja het zou ieder ogenblik met ons gedaan zijn, als God ons niet toerustte voor de strijd met Zijn wapenen, en met Zijn Hand ons versterkte.

Vr. 292 Wat betekent het woord verzoeking?

Antw : De listen en bedriegerijen van Satan, waarmee hij ons voortdurend aanvalt, en terstond gemakkelijk zou verstrikken, als wij niet door Gods kracht geholpen werden. Want ons verstand is, naar zijn natuurlijke ijdelheid, toegankelijk voor zijn listen, en onze wil, meer genegen tot het kwade, zoals zij altijd is, zou terstond door hem overwonnen worden.

Vr. 293 Maar waarom bidt ge af, dat God u in verzoeking leidt, wat eigen schijnt aan Satan, maar niet aan God?

Antw : Gelijk God de gelovigen beveiligt door Zijn bescherming, opdat zij niet of door de bedriegerijen van Satan onderdrukt worden, of door de zonde overwonnen worden, zó ontbloomt Hij degenen die Hij straffen wil niet alleen van Zijn genade, maar geeft ze ook over aan de tirannie van Satan, slaat ze met blindheid, en geeft ze over tot een verkeerde zin, zodat ze geheel door de zonde overheerst worden, en blootgesteld aan alle aanvallen van verzoeking.

Vr. 294 Wat wil die slotzin zeggen die daar bijgevoegd is: Want Uw is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid tot in der eeuwigheid?

Antw : Nog eens worden wij er hier op gewezen, dat onze gebedenmeer gesteund zijn door de kracht en de goedheid van God, dan door welk vertrouwen van ons ook. Bovendien leren wij al onze gebeden te besluiten met lofprijzingen van God.

Vr. 295 Is het verplicht niets van God te vragen, dan wat in deze vorm vervat is?

Antw : Hoewel het vrijstaat met andere woorden, en op andere wijze te bidden, moeten wij toch vasthouden, dat geen gebed Gode behagen kan, dat niet hiermee in overeenstemming is, als met de enige norm van het rechte bidden.

OVER HET WOORD VAN GOD

Vr. 296 De nu door ons gestelde volgorde eist dat wij over het vierde deel van de verering van God handelen.

Antw : Wij hebben gezegd, dat die daarin gelegen is, dat wij God erkennen als de Gever van alle goed, en Zijn goedheid, gerechtigheid, wijsheid en macht met lof en dankzeggingen prijzen, opdat in waarheid de lofprijzing van alle goede dingen bij Hem moge verwijlen.

Vr. 297. Heeft Hij voor dit deel geen regel voorgeschreven?

Antw : Alle lof zeggingen die er voorkomen in de Schriften, moeten ons tot regel zijn.

Vr. 298 Heeft het Gebed des Heeren niets dat hiertoe behoort?

Antw : Jawel; wanneer wij vragen dat Zijn Naam geheiligd worde, vragen wij dat Zijn glorie moge uitkomen bij al Zijn werken; zodat Hij barmhartig geoordeeld wordt als Hij de zonden vergeeft; rechtvaardig als Hij wraak oefent; trouw, als Hij de Zijnen verleent wat Hij beloofd heeft. Kortom dat alles wat wij van Zijn werken zien, ons aanspoort om Hem te verheerlijken. Dit is toch voor alle goede dingen Hem lof toebrengen.

Vr. 299 Wat zullen wij dan uit hetgeen tot nu toe door ons behandeld is, opmaken?

Antw : Wat de Waarheid zelf leert, en ik in het begin heb voorgesteld: dat dit het eeuwige leven is, de enige ware God als Vader te kennen, en Jezus Christus die Hij gezonden heeft. Hem te kennen, zeg ik, om Hem de verschuldigde eer en verheerlijking toe te brengen, opdat Hij voor ons niet slechts een Heere moge zijn, maar ook een Vader en Behouder, en wij op onze beurt Hem tot kinderen en dienstknechten zijn, en daarom ons leven wijden aan het grootmaken van Zijn glorie.

Vr. 300 Langs welke weg komt men tot zulk een groot goed? Joh. 17 : 3.

Antw : Tot dat doel heeft Hij ons Zijn heilig Woord nagelaten. Want de geestelijke leer is als een deur, waardoor wij in Zijn hemels Rijk binnengaan.

Vr. 301 Waar moeten wij dit Woord vinden?

Antw : In de Heilige Schriften, waarin het vervat is.

Vr. 302 Hoe moet ge het gebruiken om er vrucht van te verkrijgen?

Antw : Als wij het met een vaste overtuiging des harten omhelzen, anders niet dan als de zekere waarheid van de hemel voortgekomen; als wij ons daar tegenover leergierig aanstellen; als wij ons willen en ons verstand in gehoorzaamheid daaraan onderwerpen; als wij het van harte liefhebben; als het eenmaal in onze harten ingegrift, daar vaste wortels heeft, om vrucht voort te brengen in het leven; als wij ten slotte gevormd worden naar zijn richtsnoer, dan zal het ons tot heil gedijen, gelijk het daartoe bestemd is.

Vr. 303 Zijn al deze dingen in onze macht gesteld?

Antw : In het geheel niets daarvan, maar het staat aan God alleen, dit alles, wat ik medegedeeld heb, in ons uit te werken door de genade van Zijn Geest.

Vr. 304 Maar moeten wij dan niet ijverig zijn, en alle vlijt aanwenden, met lezen, horen en overdenken, om daarin te vorderen?

Jazeker; wanneer ieder zich thuis (privatim) door dagelijks lezen oefent, en dan ook vooral allen tezamen ijverig de samenkomsten bijwonen, waar de leer der zaligheid in de bijeenkomst der gelovigen wordt uitgelegd.

Vr. 305 Ontkent gij dus dat het genoeg is, als ieder afzonderlijk thuis leest, tenzij allen tezamen gemeenschappelijk bijeenkomen om dezelfde leer aan te horen?

Antw : Samenkomen is nodig, waar het vrij staat, dat is, wanneer de mogelijkheid gegeven wordt.

Vr. 306 Zoudt ge mij dat kunnen bewijzen?

Antw : Voor ons moet als bewijs alleen de wil des Heeren overvloedig voldoende zijn; Hij heeft deze orde echter aan Zijn gemeente (ecclesia) gegeven, niet opdat twee of drie ze slechts zouden in acht nemen, maar opdat daaraan allen gemeenschappelijk onderworpen zouden zijn. Daarbij verklaart Hij, dat dit de enige manier is haar zowel op te bouwen als te bewaren. Laat dit dus voor ons een heilige en onschendbare regel zijn, en laat niemand menen dat het zijn recht is, wijzer te zijn dan de Meester.

Vr. 307 Is het dan niet noodzakelijk, dat er herders de kerken voorgaan?

Antw : Het is ook noodzakelijk naar hen te horen, en de leer van Christus, die zij voorstellen, uit hun mond met vreze en eerbied te ontvangen. Derhalve, wie hen veracht of weigert te horen, veracht Christus, en maakt een afscheiding van de gemeenschap der gelovigen.

Vr. 308 Maar, is het niet genoeg voor een christenmens, dat hij eenmaal door zijn leraar onderwezen is, of moet hij deze weg zijn leven lang volgen?

Antw : Beginnen is weinig, als ge niet volhardt. Want wij moeten tot aan het eind toe leerlingen van Christus zijn, of liever, zonder einde. Hij heeft toch dit ambt aan de bedienaren der kerk opgedragen, dat zij ons in Zijn plaats en Zijn Naam onderwijzen.

OVER DE SACRAMENTEN

Vr. 309 Is er geen ander middel, gelijk men het noemt, dan het Woord, waardoor God met ons gemeenschap heeft?

Antw : Hij heeft aan de prediking van het Woord, de Sacramenten toegevoegd.

Vr. 310 Wat is een Sacrament ?

Antw : Een uitwendige betuiging van de goddelijke genegenheid jegens ons, die door een zichtbaar teken geestelijke genadegiften voorstelt, om de beloften van God aan onze harten te verzegelen, om de waarheid daarvan beter te bevestigen.

Vr. 311 Schuilt er dan zulk een kracht onder het zichtbare teken, dat het de gewetens vaststelt in het vertrouwen op de zaligheid?

Antw : Dat heeft het weliswaar van zichzelf niet, maar naar de wil van God, omdat het tot dit doel is ingesteld.

Vr. 312 Daar het het eigenlijke werk is van de Heilige Geest, Gods beloften in onze harten te verzegelen, op welke wijze schrijft gij het dan aan de Sacramenten toe?

Antw : Er is tussen deze beide een groot verschil. Want het bewegen en het roeren van de harten, het verlichten van de verstanden, het zeker en rustig maken van de gewetens, komt waarlijk alleen de Geest toe, zodat dit geheel Zijn eigen werk geacht moet worden, en Hem dank geweten, om de lof niet op iets anders over te brengen. Maar dit verhindert in het minst niet, dat God van de sacramenten gebruik maakt, als van tweede middelen, en die tot het gebruik aanwendt, naar dat het Hem goed gedacht heeft; en Hij doet dat zó dat er niets aan de kracht van de Geest tekort gedaan wordt.

Vr. 313 Zijt gij dus van gevoelen, dat de kracht en de uitwerking van het sacrament niet in het uitwendige element ingesloten is, maar geheel van de Geest van God voortkomt?

Antw : Dat is mijn gevoelen, doch dat het den Heere behaagd heeft Zijn kracht uit te oefenen door Zijn middelen, tot welk doel Hij ze bestemd heeft. Hetgeen Hij echter zó doet, dat Hij aan de kracht van Zijn Geest niets onttrekt.

Vr. 314 Kunt ge mij geen reden opgeven, waarom Hij zo handelt?

Antw : Op deze wijze namelijk helpt Hij onze zwakheid. Want als wij geheel geestelijk zouden zijn, zouden wij gelijk de Engelen zowel Hem als Zijn genadegaven zien. Maar, gelijk wij met de

last van dit aardse lichaam omgeven zijn, hebben wij afbeeldingen nodig of spiegels, die ons de aanblik van de geestelijke en hemelse dingen op een aardse wijze verschaffen. Want anders zouden wij daartoe niet komen. Tevens is het voor ons ook van belang, dat al onze zinnen geoefend worden in de beloften van God, om ze voor ons des te beter te bevestigen.

Vr. 315 Als het waar is, dat de sacramenten daarom door God zijn ingesteld, dat zij hulpmiddelen voor onze behoefte zouden zijn, zou hij dan niet met recht wegens aanmatiging veroordeeld moeten worden, als iemand zou denken dat hij ze, als niet noodzakelijk, wel kan missen?

Antw : Zeer zeker. Ja wat meer is, als iemand het gebruik ervan eigener beweging nalaat, alsof hij ze niet nodig had, dan veracht hij Christus, verwerpt Diens genade, en blust de Geest uit.

Vr. 316 Maar, welk vertrouwen om de gewetens tot rust te brengen, en welke vaste zekerheid kan er uit de sacramenten verkregen worden, die zowel de goeden als de kwaden gemeenschappelijk gebruiken?

Antw : Hoewel de goddelozen de gaven van God, die hun in de sacramenten worden aangeboden, om zó te zeggen teniet doen, voor zoveel henzelf betreft, bewerken zij daarom toch niet, dat de kracht en de aard van de sacramenten niet zou blijven.

Vr. 317 Op welke wijze dus, en wanneer volgt de uitwerking op het gebruik der sacramenten?

Antw : Wanneer wij die in het geloof ontvangen, alleen Christus en Zijn genade daarin zoekende.

Vr. 318 Waarom zegt gij dat Christus daar gezocht moet worden?

Antw : Ik versta het zó, dat wij niet aan de zichtbare tekenen moeten hangen, om daaruit heil te zoeken, of verzinnen dat daar de kracht om genade aan te brengen is aangehecht en ingesloten, maar dat veeleer het teken de plaats van een hulpmiddel moet innemen, waardoor wij rechtstreeks naar Christus heengeleid worden, om van Hem heil en volkomen geluk te verkrijgen.

Vr. 319 Wanneer voor hun gebruik geloof vereist wordt, hoe zegt ge dan dat ze ons gegeven zijn tot versterking van het geloof, opdat ze ons aangaande de beloften van God zekerder maken?

Antw : Het is in het geheel niet voldoende, dat het geloof in ons eenmaal begonnen is, als het niet voortdurend gevoed wordt, en dagelijks meer en meer toeneemt. Dus heeft de Heere de sacramenten ingesteld om het zowel te voeden als te versterken als te doen toenemen. Hetgeen Paulus immers aanduidt, als hij overlevert, dat ze dienen om de beloften van God te verzegelen. Rom. 4 : 11.

Vr. 320 Maar, is dit geen teken van ongeloof, geen vast geloof te hechten aan de beloften van God, tenzij ze ons van elders bevestigd worden?

Antw : Dit bewijst zeker de zwakheid van het geloof, waaraan ook de kinderen Gods lijden, die daarom echter niet ophouden gelovigen te zijn, ook al hebben ze een geloof dat nog klein en onvolkomen is. Want zolang wij in deze wereld verkeren, kleven er altijd in ons vlees overblijfselen van mistrouwen, die wij anders niet kunnen uitdrijven, dan door een voortdurende wasdom. Het is dus nodig, altijd verder voort te gaan.

Vr. 321 Hoeveel sacramenten van de Christelijke kerk zijn er?

Antw : Er zijn er in het geheel twee, waarvan het gebruik aan alle gelovigen gemeen is.

Vr. 322 *Welke zijn dat?*

Antw : De Doop en het Heilig Avondmaal.

Vr. 323 *Wat voor overeenkomst of verschil hebben die onderling?*

Antw : De Doop is als een toegang in de kerk voor ons. Want hier hebben wij een getuigenis, dat wij, daar wij anders buitenstaanders en vreemdelingen zijn, in Gods huisgezin opgenomen worden, om tot Zijn huisgenoten gerekend te worden. Het Avondmaal echter betuigt, dat God Zich voor ons, door onze zielen te voeden, een Vader betoont.

Over de Heilige Doop

Vr. 324. *Om ons de waarheid van beide des te duidelijker te doen kennen, zullen wij over beide afzonderlijk handelen. Ten eerste, wat is de betekenis van de Doop?*

Antw : Die heeft twee delen. Want hier wordt de vergeving van de zonden, en voorts de geestelijke wedergeboorte afgebeeld. Ef. 5 : 26; Rom. 6 : 4.

Vr. 325 *Welke gelijkenis heeft het water met deze zaken om die voor te stellen?*

Antw : De vergeving der zonden is namelijk een soort bad, waardoor de zielen van hun vlekken gereinigd worden, niet anders dan de vuilheid van het lichaam door water afgewassen wordt.

Vr. 326 *Hoe is het bij de wedergeboorte?*

Antw : Omdat het begin daarvan is de doding van onze natuur, doch het doel dat wij nieuwe schepselen zullen zijn, wordt er ons een afbeelding van de dood voorgesteld in het werpen van water op het hoofd; en een afbeelding van het nieuwe leven, daarin, dat wij niet in het water ondergedompeld blijven, maar slechts voor een ogenblik ondergaan als in een graf, om er dadelijk uit op te komen.

Vr. 327 *Denkt gij dan dat water een bad is voor de ziel? 1 Petr. 1 : 19; 1 Joh. 1 : 7.*

Antw : In het geheel niet. Want het is een gruwel, deze eer aan het bloed van Christus te ontrukken, dat daartoe uitgestort is, opdat Hij ons na afwassing van al onze vlekken, zuiver en onbevlekt voor God zou maken. En wij verkrijgen namelijk de vrucht van deze reiniging, wanneer de Heilige Geest onze gewetens met dat heilige bloed besprengt. Doch in het sacrament hebben wij de verzegeling.

Vr. 328 *Maar kent gij aan het water anders niets toe dan dat het alleen maar een afbeelding is van de afwassing?*

Antw : Ik ben van gevoelen, dat het zó een afbeelding is, dat de waarheid er tegelijk mee verbonden is. Want God bedriegt ons niet, wanneer Hij ons Zijn gaven toezegt. Dientengevolge is het zeker, dat èn de vergeving der zonden, èn de vernieuwing van het leven ons in de Doop worden aangeboden, en door ons worden ontvangen.

Vr. 329 *Wordt deze genade zonder onderscheid in allen vervuld?*

Antw : Velen sluiten door hun ongerechtigheid de weg daarvoor toe, en bewerken dat zij voor hen tevergeefs is. Zo komt de vrucht niet dan aan de gelovigen alleen toe. Maar daardoor vervalt niets van de aard van het sacrament.

Vr. 330 *Vanwaar komt echter de wedergeboorte?*

Antw : Van de dood van Christus en de opstanding tezamen. Want deze kracht schuilt er in Zijn dood, dat daardoor onze oude mens gekruisigd wordt, en de verdorvenheid van onze natuur op zekere wijze begraven wordt, om niet meer in ons te regeren. Maar dat wij hervormd worden tot een nieuw leven, om Gods gerechtigheid te gehoorzamen, dat is de weldaad van de opstanding.

Vr. 331 *Hoe worden door de Doop ons deze goede dingen toegebracht?*

Antw : Omdat wij, tenzij wij de ons hier aangeboden beloften onvruchtbaar maken door ze te verachten, met Christus bekleed worden, en met Zijn Geest begiftigd.

Vr.332 *Wat moeten wij echter doen om de Doop recht te gebruiken ?*

Antw : Het rechte gebruik van de Doop is gelegen in geloof en boetvaardigheid, dat is, dat wij allereerst met een zeker vertrouwen des harten vaststellen, dat wij van alle vlekken door het bloed van Christus gereinigd, Gode behagen; voorts dat wij zelf gevoelen dat Zijn Geest in ons woont, en dit door werken bij de anderen betonen; en dat wij ons voortdurend oefenen in het overdenken, zowel van het doden van het vlees, als van de gehoorzaamheid aan de gerechtigheid van God.

De kinderdoop

Vr. 333 *Als dit vereist wordt voor een wettig gebruik van de Doop, hoe komt het dat wij kinderen dopen.*

Antw : Het is niet noodzakelijk dat geloof en boetvaardigheid altijd aan de Doop voorafgaan, maar zij worden alleen bij hen vereist, die door hun leeftijd reeds voor beide vatbaar zijn. Het zal dus genoeg zijn, als de kinderen, nadat zij opgegroeid zijn, de kracht van hun Doop tonen.

Vr. 334 *Zoudt ge ook met redenen kunnen aantonen, dat er in deze zaak niets ongerijms is?*

Antw : Zeker, als mij toegegeven wordt, dat de Heere niets ingesteld heeft, dat met de rede niet in overeenstemming is. Want daar Mozes en al de Profeten leren dat de besnijdenis een teken van boetvaardigheid geweest is, zal ook het sacrament van het geloof, met Paulus als getuige, dat zijn; wij zullen toch zien dat hij de kinderen daarvan niet uitgesloten heeft.

Vr. 335 *Maar moeten zij dan niet om dezelfde reden, die bij de besnijdenis van kracht geweest is, nu tot de Doop toegelaten worden?*

Antw : Geheel om dezelfde reden; omdat de beloften, die God oudtijds aan het Israëlitische volk gegeven had, nu over de gehele wereld bekend gemaakt zijn.

Vr. 336 *Maar leidt ge daaruit nu af, dat het teken ook gebruikt moet worden?*

Antw : Wie alles van beide zijden goed overweegt, zal bemerken dat dit eruit volgt. Want Christus heeft ons van die genade, die Hij Israël tevoren had toegebracht, niet naar deze regel deelgenoten gemaakt, dat ze of jegens ons duisterder zou zijn, of voor een zeker deel verminderd. Veeleer heeft Hij ze over ons en helderder, en overvloediger uitgestort.

Vr. 337 *Meent gij dan, dat, als de kinderen van de Doop geweerd worden, daarom iets van de genade van God afgaat, zodat gezegd kan worden dat ze door de komst van Christus verminderd is?*

Antw : Dat is toch heel duidelijk. Want als het teken weggenomen wordt, dat tot betuiging van Gods barmhartigheid en tot bevestiging van de beloften zeer veel bijdraagt, zou er ons een uitnemende vertroosting ontbreken, waarvan de ouden het genot hadden.

Vr. 338 Gij denkt er dus zó over: Daar God onder het Oude Testament, om Zich een Vader van de kleinen te betonen, gewild heeft dat de belofte van het heil in hun lichamen ingegrift was met een zichtbaar teken, zou het ongepast zijn als de gelovigen minder verzekering zouden hebben vanaf de komst van Christus, terwijl èn dezelfde belofte heden voor ons bestemd is als oudtijds voor de vaders, èn God ons een duidelijker blijk van Zijn goedheid verschaft heeft in Christus.

Antw. : Dat is mijn gevoelen. Daar het bovendien genoeg vaststaat dat de kracht en het wezen (om zo te zeggen) van de Doop de kinderen gemeen is, zou hun een duidelijk onrecht worden aangedaan, als hun het teken geweigerd werd, dat minder is dan de waarheid (werkelijkheid).

Vr. 339 Op welke grond moeten de kinderen dus gedoopt worden?

Antw : Opdat betuigd worde, dat zij erfgenamen zijn van de zegen aan de kinderen der gelovigen beloofd; om daardoor, nadat zij de waarheid van hun Doop hebben leren kennen, nadat zij opgegroeid zijn, de vrucht daarvan te verkrijgen, en voort te brengen.

Het Avondmaal

Vr. 340 Laten wij overgaan tot het Avondmaal. En ten eerste zou ik wel van u willen weten, wat de betekenis er van is.

Antw : Het is daarom door Christus ingesteld, om ons te leren, dat onze zielen door de gemeenschap aan Zijn lichaam en bloed opgevoed worden tot de hoop van het eeuwige leven, en ons dat zeker te maken.

Vr. 341 Waarom wordt echter door brood het lichaam, en door wijn het bloed van den Heere afgebeeld?

Antw : Hierdoor worden wij namelijk onderwezen, dat de kracht die het brood heeft om de lichamen te voeden, tot onderhoud van het tegenwoordige leven, ook in het lichaam des Heeren aanwezig is, om de zielen geestelijk te voeden. Dat gelijk door de wijn de harten der mensen verheugd worden, de krachten hersteld worden, de gehele mens versterkt wordt, zó uit het bloed des Heeren hetzelfde nut door onze zielen ontvangen wordt.

Vr. 342 Voeden wij ons dus met het lichaam en bloed des Heeren?

Antw : Zó is mijn gevoelen. Want daar het gehele vertrouwen van ons heil in Hem gelegen is, dat Zijn gehoorzaamheid door ons aangenomen wordt, die Hij Zijn Vader bewezen heeft, geheel alsof ze de onze was, is het nodig dat wij Hem bezitten. Want Hij deelt ons Zijn goede gaven niet anders mede, dan doordat Hij Zich de onze maakt.

Vr. 343 Maar heeft Hij Zich dan toen niet gegeven, toen Hij Zich in de dood heeft gegeven, opdat Hij ons van het doodvonnis bevrijd, met Zijn Vader verzoenen zou?

Antw : Dat is zeker waar; maar het is voor ons niet genoeg, tenzij wij Hem nu ontvangen, opdat daardoor de kracht en de vrucht van Zijn dood tot ons zou overkomen.

Vr. 344 Bestaat de wijze van ontvangen dan niet in het geloof?

Antw : Dat stem ik toe. Maar ik voeg er dit tevens bij, dat dit geschiedt, wanneer wij niet alleen geloven dat Hij gestorven is, om ons van de dood te bevrijden, en opgewekt, om ons daardoor het leven te verkrijgen, maar dat wij weten dat Hij ook in ons woont, en dat wij met Hem verbonden zijn met dat soort eenheid, waarmede leden met hun hoofd samenhangen, opdat wij door de weldaad van deze vereniging, deelgenoten van Zijn goederen worden.

Vr. 345 Verkrijgen wij deze gemeenschap dan door het Avondmaal alleen?

Antw : Zeker. Want door het Evangelie wordt ons, gelijk Paulus getuigt, Christus ook medegedeeld. En terecht leert Paulus dit, wanneer wij daar horen dat wij vlees van Zijn vlees zijn, en been van Zijn gebeente, dat Hij het levende brood is, dat uit de hemel is neergedaald, om onze zielen te voeden; dat wij met Hem één zijn, gelijk Hij één is met de Vader, en dergelijke.

Vr. 346 Wat verkrijgen wij nog meer uit het sacrament, of welk nut brengt het ons bovendien aan?

Antw : Dit namelijk, dat deze gemeenschap, waarvan ik gesproken heb, ons bevestigd en vermeerderd wordt. Want ofschoon Christus ons zowel in de Doop als in het Evangelie voorgesteld wordt, ontvangen wij Hem toch niet geheel, maar slechts voor een deel.

Vr. 347 Wat hebben wij dus in het teken van het brood?

Antw : Dat het lichaam van Christus, gelijk het eenmaal voor ons geofferd is, om ons met God te verzoenen, zo nu ook aan ons gegeven wordt, opdat wij zeker weten, dat de verzoening ons betreft.

Vr. 348 En wat in het teken van het bloed?

Antw : Dat Christus, gelijk Hij Zijn bloed eenmaal tot voldoening voor de zonden, en als prijs van onze loskoping Zelf heeft gestort, het zó nu aan ons om te drinken toereikt, opdat wij de vrucht, die daaruit tot ons moet overkomen, gevoelen.

Vr. 349 Volgens deze uwe antwoorden verwijst het Heilig Avondmaal des Heeren ons naar Zijn dood, om aan de kracht daarvan gemeenschap te hebben.

Antw : Zeer zeker; want toen is het enige en voortdurende offer, dat tot ons heil voldoende zou zijn, volbracht. Diensvolgens blijft er anders niets meer over, dan dat wij het genieten.

Vr. 350 Het Avondmaal is dus niet tot dit doel ingesteld, dat aan God het lichaam van Zijn Zoon zou worden geofferd.

Antw : Allermint. Want dit voorrecht heeft Hijzelf alleen, daar Hij de eeuwige Priester is. En zó luiden Zijn woorden, als Hij zegt: Neemt en eet. Want hier heeft Hij bevolen, niet dat wij Zijn lichaam zouden offeren, maar alleen dat wij ervan zouden eten.

Vr. 351 Waarom gebruiken wij twee tekenen?

Antw : Daarin komt de Heere onze zwakheid te hulp, om ons gemeenzamer te leren, dat Hij niet alleen de spijs voor onze zielen, maar ook de drank is, opdat wij niet ergens anders dan in Hem alleen enig deel van geestelijk leven zouden zoeken.

Vr. 352 *Moeten allen zonder uitzondering evengelĳk beide gebruiken ?*

Antw. : Zo luidt het bevel van Christus; en het is zeer grote zonde, daarvan op enige wijze af te doen, door iets daartegen te beproeven.

Vr. 353 *Hebben wij in het Avondmaal alleen maar een betekening van die weldaden, die gij genoemd hebt, of worden ze ons daar in werkelijkheid geschonken?*

Antw : Daar onze Heere Christus de waarheid zelf is, is het allerminst twĳfelachtig, dat Hij de beloften, die Hij ons daar geeft, tevens ook vervult, en bij de tekenen de Waarheid ervan voegt. Daarom twĳfel ik niet, dat, gelijk Hij met woorden en tekenen betuigt, ons zo ook van Zijn wezen deelgenoten maakt, waardoor wij in één leven met Hem samengroeien.

Vr. 354 *Maar hoe kan dat geschieden, daar het lichaam van Christus in den hemel is, maar wij nog op de aarde rondzwerven?*

Antw : Dit bewerkt Hij door de wondere en verborgen kracht van Zijn Geest, voor Wie het niet moeilijk is te verbinden, wat anders door afstand van plaatsen gescheiden is.

Vr. 355 *Gij stelt u dus niet voor dat het lichaam in het brood ingesloten is, en ook het bloed niet in de kelk?*

Antw : In het geheel niet. Veeleer ben ik van gevoelen, dat wij, om de waarheid van de tekenen deelachtig te worden, onze harten in den hemel moeten verheffen, waar Christus is, en vanwaar wij Hem verwachten als Rechter en Verlosser, maar dat Hij in deze aardse elementen verkeerd en tevergeefs gezocht wordt.

Vr. 356 *Om kort samen te vatten wat gij gezegd hebt: gij verzekert dat er in het Avondmaal twee zaken zijn, namelijk het brood en de wijn, die met de ogen gezien worden, met de handen getast, met de smaak geproefd, en voorts Christus, waarmee onze zielen inwendig, als met hun eigen voedsel, gevoed worden.*

Antw : Dat is waar, en wel tot zover, dat ook de opstanding der lichamen ons hier, als door een gegeven pand, verzekerd wordt, daar die ook zelf gemeenschap hebben aan het symbool van het leven.

Het rechte gebruik

Vr. 357 *Wat is echter het rechte en wettige gebruik van dit sacrament?*

Antw : Zoals Paulus het bepaalt: dat ieder mens zichzelf beproeft, voordat hij toetreedt.

Vr. 358 *Wat moet hij bij deze beproeving onderzoeken?*

Antw : Of hij een waar lid van Christus is.

Vr. 359 *Door welke punten zal hij tot kennis van deze zaak komen?*

Antw : Of hij voorzien is van ware boetvaardigheid en geloof; of hij zijn naaste een oprechte liefde toedraagt; of zijn ziel vrij is van alle haat en kwaadwilligheid.

Vr. 360 *Eist gij dan in een mens een volkomen geloof en volmaakte liefde?*

Antw : Het is passend dat beide oprecht zijn en ontdaan van alle schijn. Maar tevergeefs wordt zulk een volmaaktheid in allen dele geëist, waarin niets te wensen overblijft, daar zulk ene nooit in een mens gevonden zal kunnen worden.

Vr. 361 Dus verhindert de onvolmaaktheid waaraan wij nog lijden, ons de toegang niet?

Antw : Het is veeleer zó, dat als wij volmaakt waren, het Avondmaal onder ons geen nut meer zou hebben; het moet een hulpmiddel zijn om onze zwakheid te versterken en een steun bij de onvolmaaktheid.

Vr. 362 Hebben deze beide sacramenten bovendien geen ander voorgesteld doel?

Antw : Het zijn ook kentekenen van onze belijdenis en als zekere merken. Want door het gebruik ervan belijden wij ons geloof voor de mensen, en betuigen, dat wij in Christus één overeenstemming van religie hebben.

Vr. 363 Als het iemand zou overkomen dat hij het gebruik daarvan versmaadde, waarvoor zou hij gehouden moeten worden?

Antw : Dit zou een bedekte verloochening van Christus zijn. Het is zeker, dat zo iemand, daar hij zich niet verwaardigt te belijden dat hij een Christen is, niet waardig is onder de Christenen gerekend te worden.

Vr. 364 Is het niet genoeg in geheel zijn leven beide éénmaal ontvangen te hebben?

Antw : Eén doop is zozeer voldoende, dat het niet recht is die te herhalen. Maar bij het Avondmaal is het anders.

Vr. 365 Wat is dat verschil?

Antw : Door de Doop neemt Hij ons aan, en voegt de Heere ons bij Zijn kerk, om ons daarna voor huisgenoten te houden. Nadat Hij ons bijgeschreven heeft bij het getal van de Zijnen, betuigt Hij door het Avondmaal, dat Hij zorg draagt ons voortdurend te voeden.

Vr. 366 Komt de bediening zowel van de Doop als van het Avondmaal zonder onderscheid aan allen toe?

Antw : Deze zijn het eigenlijke werk van hen, aan wie het openbare leerambt is opgedragen. Want het weiden van de kerk met de leer der zaligheid, en het bedienen van de sacramenten zijn zaken die onderling met een voortdurende samenknoping verbonden zijn.

Vr. 367 Zoudt ge mij dit met een getuigenis van de Schrift kunnen bewijzen?

Antw : De opdracht om te dopen heeft Christus bijzonder aan de Apostelen gegeven. Bij het vieren van het Avondmaal heeft Hij bevolen dat wij Zijn voorbeeld moeten volgen. De Evangelisten vermelden echter dat Hij, om die te bedienen, het ambt van openlijke bedienaar heeft ingesteld.

Vr. 368 Maar moeten de herders, aan wie de bediening is opgedragen, niet overal allen en zonder uit te kiezen toelaten?

Antw : Wat de Doop aangaat, daar die tegenwoordig alleen maar aan de kinderen wordt toegediend, heeft er geen onderscheiding plaats. Bij het Avondmaal echter moet de bedienaar zich wachten, dat hij het niet aan iemand toereikt, van wie openlijk blijkt dat hij het onwaardig is.

Vr. 369 Waarom?

Antw : Omdat het niet zonder verachting en ontwijding van het sacrament zou geschieden.

Vr. 370 Maar heeft Christus het deelnemen daaraan niet toegestaan aan Judas, hoewel hij een goddeloze was?

Antw : Dat stem ik toe, omdat zijn ongodvruchtigheid nog verborgen was. Want hoewel die Christus niet onbekend was, was ze toch nog niet aan het licht gekomen, en ter kennis van de mensen.

Vr. 371 Wat moet er dus met de huichelaars gebeuren?

Antw : De herder kan hen niet weren als onwaardigen, maar moet dit nalaten, totdat God hun ongerechtigheid, onbekend als ze is, voorde mensen zal hebben geopenbaard.

Vr. 372 En wat, als hij weet, dat iemand onwaardig is, of hem dat bekend gemaakt is?

Antw : Ook dat zelfs zou niet genoeg zijn, om hen de gemeenschap te ontzeggen, als er geen wettige kennis, en het oordeel van de kerk bijkomt.

Vr. 373 Het is dus van belang dat er een vaste orde van regering in de kerken gesteld is?

Antw : Dat is waar, want anders zijn zij niet goed ingericht, en niet recht geordend. Dit is echter de reden, dat ouderlingen gekozen worden, die toezicht hebben op de zeden en waken om ergernissen weg te nemen. En van wie zij weten dat zij in het geheel niet in staat zijn het Avondmaal te ontvangen, en niet toegelaten kunnen worden zonder het sacrament te bezoedelen, dat zij die van de gemeenschap afhouden.